

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Випускна робота бакалавра

**на тему «Аналіз і оцінювання дебіторської та кредиторської заборгованості
підприємства»**

Виконав: студент 4-го курсу, групи 401-ЕФ

Спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

за освітньо-професійною програмою «Фінанси,
банківська справа та страхування»

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Сидорець В.Ю.

Керівник: к.е.н., доцент Кречотень І.М.

Рецензент: директор ПП «КС БУД»

Квасневська Л.В.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань

Сидорець В.Ю.

Підтверджую достовірність даних, використаних
у роботі

Сидорець В.Ю.

Полтава, 2024 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	6
1.1. Економічна сутність та значення дебіторської й кредиторської заборгованості у діяльності підприємства.....	6
1.2. Фактори впливу на дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства.....	12
1.3. Порядок проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ДЕБІТОРСЬКОЇ І КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПАТ «УКРХІМПРОЕКТ»	26
2.1. Загальна характеристика фінансово-економічної діяльності ПАТ «Укрхімпроект».....	26
2.2. Оцінювання фінансового стану підприємства	38
2.3. Аналіз складу, структури та динаміки дебіторської і кредиторської заборгованості ПАТ «Укрхімпроект»	53
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПАТ «УКРХІМПРОЕКТ».....	62
3.1. Обґрунтування оптимізації дебіторської й кредиторської заборгованості підприємства.....	62
3.2. Напрями вдосконалення управління дебіторською і кредиторською заборгованістю ПАТ «Укрхімпроект»	70
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	89

				ВР 401-ЕФ 20047			
	П. І. Б.	Підпис		Аналіз і оцінювання дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства	Літ.	Арк.	Акрושів
<i>Розроб.</i>	<i>Сидорець В.Ю.</i>				3	89	
<i>Перевір.</i>	<i>Крекотень І.М.</i>				Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування		
<i>Н. Контр.</i>	<i>Крекотень І.М.</i>						
<i>Затверд.</i>	<i>Кулик В.А.</i>						

ВСТУП

Організація розрахунків з дебіторами та кредиторами має стратегічне значення для компанії будь-якої галузі. Результати цього процесу впливають на фінансову стійкість, конкурентоспроможність і прибутковість підприємницької діяльності. Під час аналізу фінансового стану підприємства доцільно вивчити його динаміку, склад, структуру, а також причини, тривалість існування та умови виникнення дебіторської і кредиторської заборгованості. Моніторинг та оцінювання дебіторської та кредиторської заборгованості дозволить ефективно прогнозувати зміни їх розмірів та своєчасно приймати управлінські рішення у напрямку зменшення ризику неплатоспроможності підприємства. У зв'язку з цим актуальність обраної тематики дослідження є беззаперечною.

Проблематикою дослідження економічної сутності дебіторської та кредиторської заборгованості займаються як зарубіжні так і вітчизняні науковці. Дослідженням сутності дебіторської заборгованості займаються такі вчені: Мороз А.М., Голов С.Ф., Крайник О.П., Клепікова З.В., Ганусич В.О., Матицина Н.О., Гуня В.О., Гнатенко Є.П., Волошина В.В. та інші. Дослідження економічної сутності кредиторської заборгованості наведені у працях науковців Бутинця Ф.Ф., Костюченко В.М., Майборода О.Є., Ткаченко Н.М., Дублей В.В., Томчук О.Ф. та інші. Проте проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості в сучасних умовах є актуальним і на сьогоднішній день.

Метою бакалаврської роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства.

Для досягнення поставленої мети поставлено такі завдання:

- визначити економічну сутність та значення дебіторської та кредиторської заборгованості у діяльності підприємства;
- визначити фактори впливу на формування дебіторської та

кредиторської заборгованості;

- розглянути методичні підходи до оцінювання дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства;

- надати загальну характеристику фінансово-економічної діяльності підприємства;

- здійснити оцінку фінансового стану підприємства;

- виконати аналіз складу, структури та ефективності погашення дебіторської та кредиторської заборгованості;

- обґрунтувати оптимізацію дебіторської та кредиторської заборгованості для зміцнення фінансового стану підприємства;

- розглянути напрями вдосконалення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства.

Предметом дослідження є процес аналізу та оцінки дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства.

Об'єктом дослідження є дебіторська та кредиторська заборгованість ПАТ «Укрхімпроект».

Дослідження проводились з використанням наступних методів: діалектичного пізнання, порівняння, аналізу, синтезу, теоретичного узагальнення; системного підходу, групування, абстрактно-логічного методу; економіко-статистичного, системного і порівняльного аналізу; формалізації та графічного методів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та значення дебіторської й кредиторської заборгованості у діяльності підприємства

Сучасні умови ринкової економіки вимагають від підприємств постійного пошуку нових покупців і споживачів, а також термінової реалізації продукції.

Дебіторська заборгованість є неминучим наслідком існуючої на сьогодні системи грошових розрахунків між організаціями, за якої завжди існує розрив у часі платежу від моменту переходу права власності на товар, між пред'явленням платіжних документів до оплати і часом їх фактичної оплати.

Аналіз наукових праць провідних зарубіжних і вітчизняних економістів дає всі підстави вважати, що, крім великої кількості питань, велике значення продовжує мати проблема наявності дебіторської й кредиторської заборгованості компанії, способу їх створення та структури. Велика увага до дебіторської заборгованості підприємства пояснюється тим, що, з одного боку, вони входять до структури обігових активів підприємства поряд з товарами і матеріалами, а з іншого боку, хоча в структурі обігових активів дебіторська заборгованість займає велику частку.

Дослідження наукових підходів до трактування поняття «дебіторська заборгованість» вказує на їх різноманіття та певну суперечливість. Аналіз словникових джерел підтверджує, що слово «боржник» походить від слова «дебет» (винен) і означає особу, яка отримала кредит. Первісно поняття «боржник» ототожнювалося тільки з людиною, товаром або грошима. Сучасне трактування поняття «дебіторська заборгованість» було запропоновано в XVIII столітті Е. Дегранжем і Д. Джазалпі. Ці дослідники запропонували

розглядати дебіторську заборгованість як один із показників, що характеризують фінансову [3].

Автори фінансового словника: Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. визначають борг як суму фінансових зобов'язань або грошового боргу, що підлягає погашенню [11]. Практично ідентичним є поняття боргу в економічному словнику, а саме як сума невиконаного зобов'язання, неоплаченого боргу [12]. Автори окремо виокремлюють такі категорії, як зобов'язання та борги. Борг – це сума грошей, узята в борг на певний період і на певних умовах. Поняття боргу більш обмежене, ніж поняття зобов'язання.

Тому зобов'язання в бухгалтерському обліку визначають як цивільно-правові відносини, оформлені договором, за яким одна сторона зобов'язана вчинити певні дії на користь другої сторони або утриматися від певних дій, а також як суму грошових коштів, що має бути сплачена на визначену дату в майбутньому, чи наявне (у зв'язку з минулими операціями або подіями) зобов'язання організації передати певні активи або надати послуги іншій організації в майбутньому. Зобов'язання існує тільки тоді, коли йому відповідає юридичний документ.

Тобто зобов'язання - це вчинення певних дій або, навпаки, утримання від дій. Слід зазначити, що Білик М.Д. також розмежовує поняття «зобов'язання» та «обов'язок», але при цьому визначає обов'язок як зобов'язання людини перед іншою особою [3].

Категорія «зобов'язання» тісно пов'язана з категоріями «розрахунки» та «борг». При визначенні терміна «розрахунки» виникають дискусії, які можна поділити на три основні позиції. Згідно з першою з них, розрахунки являють собою систему відносин. Прихильники другої позиції вважають розрахунки безпосередніми відносинами. Третя група вчених лише пояснює економічну сутність розрахунків без наведення їх визначення [12].

Слід зазначити, що зарубіжні та вітчизняні вчені по-різному визначають термін «дебіторська заборгованість». Тракткування цього поняття різними вченими наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до визначення сутності дебіторської заборгованості

Автор/джерело	Визначення
П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [1]	Дебіторська заборгованість – це суми заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.
Голов С.Ф. [15]	Дебіторська заборгованість – фінансовий актив, що є контрактним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов'язанням сплати іншої сторони.
Д. Стоун, К. Хітчинг [9]	Дебіторська заборгованість – це сума боргів, які винні підприємству юридичні або фізичні особи та які виникли у результаті господарських взаємовідносин з ними.
Лищенко О.Г. [6]	Дебіторська заборгованість – це фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства.
Момот Т. [7]	Дебіторська заборгованість – безвідсоткова позика контрагентам.
Крайник О.П., Клепікова З.В. [17]	Дебіторська заборгованість – форма відстрочки платежу – відкритий кредит (неформальна або формальна угода, яка передбачає виконання послуг замовником або реалізації продукції покупцю з відстрочкою оплати за них. Такий кредит вважається безкоштовним та без чіткого визначення строку.
Кірейцев Г.Г. [19]	Дебіторська заборгованість – це складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг.

Цікавий підхід до тлумачення дебіторської заборгованості у закордонних авторів. Так, accounts receivable (анг.) поряд із дебіторською заборгованістю має такі варіанти перекладу: рахунки до отримання, рахунки дебіторів, дебітор за розрахунками. Зокрема, як зазначають Д. Стоун та К. Хітчинг: дебіторська заборгованість має назву «рахунки до отримання», а дебітори – це особи, які винні гроші за товари і послуги, вже одержані, але не оплачені ними [8].

Деякі українські науковці вважають дебіторською заборгованістю кошти, які конфісковані компанією або перебувають в інших осіб протягом певного періоду часу. Хоча вилучені в компанії кошти не завжди конвертуються в дебіторську заборгованість.

Виникнення дебіторської заборгованості є об'єктивним процесом. Наявність, розмір і склад дебіторської заборгованості неоднозначно впливають на результати господарської діяльності компанії, оскільки мають позитивні та негативні характеристики. Таким чином, формування дебіторської заборгованості компанії пов'язане з прямими та альтернативними витратами: відволіканням коштів з обороту, ризиком неповернення, ризиком втрат від інфляції.

На рисунку 1.1 представлено головні переваги і недоліки формування дебіторської заборгованості на підприємстві.

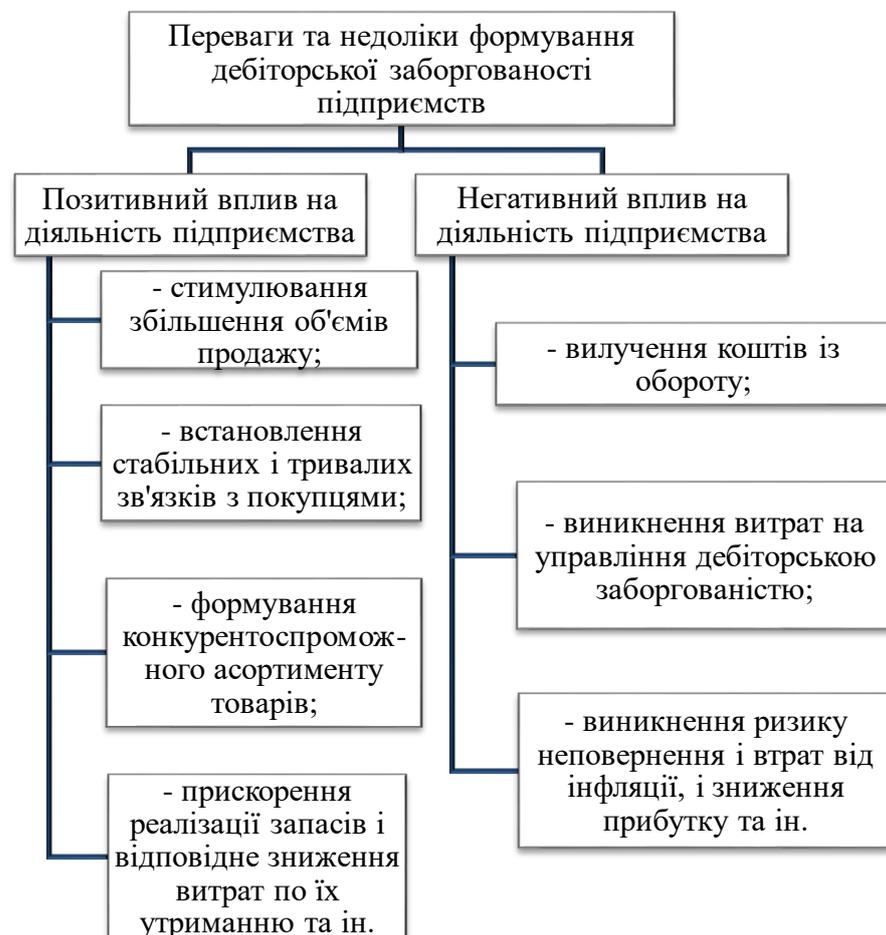

Рис. 1.1. Переваги та недоліки формування дебіторської заборгованостей підприємств

Таким чином, наявність дебіторської заборгованості може впливати на діяльність підприємство як позитивно, так і негативно. Саме дебіторська заборгованість впливає на розмір та структуру грошової маси, платіжного обігу та швидкість обігу грошей. Збільшення заборгованості негативно впливає на оборотність активів і може призвести до втрати ліквідності, сповільнення інвестиційної діяльності і як наслідок збитковості підприємства.

Поряд із дебіторською заборгованістю також рівнозначний вплив на ефективність функціонування та фінансовий стан має кредиторська заборгованість.

Кредиторська заборгованість, а саме заборгованість перед постачальниками та підрядниками є важливою складовою позикового капіталу, адже належить до джерел фінансування підприємства. Хороше управління заборгованістю передбачає систематизацію розміру та структури, які були б неможливими без розуміння всієї системи управління та контролю.

Згідно до закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [19] та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [20] розглядають зобов'язання, як борг підприємства на основі минулих подій і, як очікується, в майбутньому призведе до зменшення активів підприємства, які будуть мати економічні вигоди. Тлумачення «зобов'язання» розглядається і у Цивільному кодексі України [21]: у ст. 509, що зобов'язання – правовідносини, в яких одна сторона (дебітор) повинна виконати на користь іншої сторони (кредитора) певні дії (передавання права власності, працевлаштування, надання послуг, сплата коштів) або уникати певної дії, а позичальник має право подати заяву про списання боргу.

Водночас існують різні наукові підходи до визначення поняття «кредиторська заборгованість». Так, Бутинець Ф.Ф. та Горецька Л.Л. визначають кредиторську заборгованість – як оплату за товари та послуги, придбані під час постійної діяльності підприємства та використовувані для виробництва (як сировина) або для продажу. Костюченко В.М. та Голов С.Ф. стверджують, що кредиторська заборгованість – сума, яку нараховують

постачальники за придбання товарів чи послуг у кредит. Лишиленко О.В. трактує кредиторську заборгованість, як боргове зобов'язання підприємства перед постачальниками та підрядниками через надані ними засоби та обладнання, виконану роботу.

Сучасні наукові підходи до визначення поняття «кредиторська заборгованість» представлено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Підходи до трактування економічної сутності поняття «кредиторська заборгованість» сучасними науковцями

Автор	Визначення «кредиторська заборгованість»	Ключові слова
1	2	3
Ткаченко Н.М. [12]	Це тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі.	Тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти
Дублей В.В. [13]	Це правовідносини між сторонами, які мають документальне підтвердження та за яких одна сторона зобов'язується вчинити певну дію або утриматися від такої на користь іншого суб'єкта, а інший суб'єкт має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.	Це правовідносини між сторонами, які мають документальне підтвердження
Томчук О.Ф. [14]	Кредиторська заборгованість є різновидом комерційного кредиту, який виступає важливим фактором стабілізації фінансового стану підприємства.	Різновид комерційного кредиту
Хохлов М.П. [15]	Позичені підприємством в інших юридичних і фізичних осіб грошові кошти, оцінені в гривнях, щодо яких у підприємства існують зобов'язання погашення у певний строк.	Кошти взяті в позику
Цал-Цалко Ю.С. [16]	Кредиторська заборгованість – це залучення активів у господарську діяльність підприємства за рахунок тимчасово безоплатного одержання майна інших суб'єктів господарювання.	Залучення активів за рахунок тимчасово безоплатного держання майна інших суб'єктів господарювання.
Іванілов О.С. [17]	Кредиторська заборгованість означає використання коштів, які не належать підприємству.	Використання коштів, які не належать підприємству
Крамаренко Г.О. та Чорна О.Є. [18]	Наслідок невчасного виконання підприємством своїх платіжних зобов'язань за розрахунками за продукцію, роботи, послуги; з оплати праці; за розрахунками з бюджетом; з іншими кредиторами тощо.	Невчасне виконання підприємством своїх платіжних зобов'язань

Таким чином, науковці вбачають у кредиторській заборгованості тимчасово залучені у власне користування грошові кошти, правовідносини між сторонами, які мають документальне підтвердження, різновид комерційного кредиту, кошти взяті в позику, використання коштів, які не належать підприємству.

1.2. Фактори впливу на дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства

Для ефективного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю керівництву підприємства потрібно розуміти характер дії факторів, які впливають на появу та наявність заборгованості, тому найефективніші методи управління мають бути спрямованими усунути або зменшити дію факторів для запобігання чи мінімізації зменшення негативного впливу заборгованості на фінансовий стан підприємства. Тому керівництву підприємства потрібно визначити фактори впливу на заборгованість та фактори, які на них не мають впливу.

На основі дослідження підходів науковців до класифікації факторів впливу на дебіторську і кредиторську заборгованість, було здійснено їх систематизацію (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Аналіз наукових підходів класифікації факторів впливу на дебіторську і кредиторську заборгованість підприємства

Види факторів	Автори			
	Лігоненко Л. О., Нашкерська М. М., Черненко Л. В.	Таратуга Л. В.	Дубровська Є. В.	Ковальова Л. М.
Внутрішні	+		+	
Зовнішні	+	+	+	+
Економічні, соціальні, політичні			+	
Кількісні, галузеві				+

Розглядаючи фактори, що впливають на дебіторську та кредиторську заборгованість, необхідно враховувати, що є об'єктом їх впливу. Серед науковців немає єдиної думки щодо впливу факторів на заборгованість боргу, адже деякі з них досліджують фактори які безпосередньо впливають на формування дебіторської та кредиторської заборгованості, а інші досліджують фактори які впливають на величину та структуру дебіторської та кредиторської заборгованості.

Лігоненко Л.О. вважає, що крім факторів які мають вплив на формування дебіторської та кредиторської заборгованості, також є фактори які обумовлюють погашення заборгованості. Це, зокрема, використання інструментів досудового врегулювання, стягнення заборгованості в суді або відкриття провадження у справі про банкрутство, професіональність управління дебіторською та кредиторською заборгованістю та організація контролю за її погашенням [24].

За сучасних умов для підприємства практично неможливо повністю уникнути заборгованості. З метою мінімізації негативного впливу на фінансовий та майновий стан підприємства розмір боргу необхідно утримувати на певному допустимому (оптимальному) рівні, на який впливають певні фактори.

Узагальнюючи підходи науковців до систематизації факторів дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства, доцільно виділити фактори макросередовища, мезосередовища та мікросередовища, які впливають на розмір, структуру та терміни погашення заборгованості, а також виникнення ризику їх непогашення.

Фактори макросередовища підприємства об'єднуються у дві групи – економічні та політико-правові фактори. До економічних факторів належать стан економіки країни, інфляція, зростання кредитних відносин і кон'юнктури на кредитному ринку, збалансованість товарної та грошової маси, обсяг товарного ринку підприємства та рівень його насиченості. Політичні та правові фактори об'єднали в одну групу. По-перше, нормативно-правові та

політичні фактори щільно взаємопов'язані та залежні між собою; по-друге, це комплекс факторів практично не піддається кількісному вираженню. До політико-правових факторів відносять стан податкової системи та форми податкової політики, державне регулювання заробітної плати, розподіл доходів та дивіденди, ефективність діяльності державних установ (ДПС, Держмитслужби та інші), державна політика щодо розвитку галузі тощо. Детально фактори макросередовища наведені на рисунку 1.2.

Рис. 1.2. Класифікація факторів макросередовища, які впливають на дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства [24]

Фактори мезосередовища підприємства поділяються на три групи – фактори, що стосуються відносин із покупцями, постачальниками та засновниками підприємства. Саме ці фактори в першу чергу впливають на

дебіторську та кредиторську заборгованість за товари, роботи та послуги. Систему факторів мезосередовища наведено на рисунку 1.3.

Рис. 1.3. Класифікація факторів мезосередовища, які впливають на дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства [24]

Фактори мікросередовища підприємства поділяються на п'ять груп – фінансові та майнові фактори, фактори маркетингу, виробничі фактори, кадрові фактори та фактори менеджменту. Ці фактори знаходяться під повним контролем керівництва підприємства, тому вони можуть контролювати свій вплив самостійно. Фактори мікросередовища наведені на рисунку 1.4.

Рис. 1.4. Класифікація факторів мікросередовища, які впливають на дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства [24]

Вивчаючи фактори, що впливають на дебіторську та кредиторську заборгованість, необхідно брати до уваги, що саме є об'єктом їхнього впливу. З приводу цього серед вчених існує розбіжність щодо факторів впливу на

дебіторську та кредиторську заборгованість. З проведеного дослідження видно, що деякі науковці вивчають вплив факторів на формування дебіторської та кредиторської заборгованостей, інші науковці розглядають вплив факторів на величину та структуру заборгованостей. Зокрема, це повернення заборгованості за рахунок проведення суду або через порушення справи в стані банкрутства, професіональні навички управління заборгованістю та регулювання контролю її погашення.

Таким чином, до основних об'єктів впливу факторів дебіторської та кредиторської заборгованості можна віднести [24]:

- розмір та структура оптимального рівня дебіторської та кредиторської заборгованості;
- виникнення (утворення) дебіторської та кредиторської заборгованості;
- розмір та структура фактичного рівня дебіторської та кредиторської заборгованості;
- стан (наявність, непогашення) дебіторської та кредиторської заборгованості.

Головним фактором погашення дебіторської та кредиторської заборгованості є умови економіко-правових відносин між підприємства з такою самою заборгованістю – умови договору (для заборгованості за товари, роботи та послуги) та законодавчо та нормативні документи (для заборгованість з податків та внесків на соціальне страхування тощо).

На основі дослідження системи факторів, які впливають на формування дебіторської та кредиторської заборгованості, виявлено поділ факторів на три групи: фактори макросередовища, мезосередовища та мікросередовища. Серед факторів групи макросередовища провідну роль відіграють економічні фактори, адже їхній вплив можна оцінити кількісно. Серед факторів групи мікросередовища кожна група відіграє вагомий роль для підприємства, адже ці фактори знаходять повністю під контролем керівництва підприємства, тому їхній вплив регулюється ним. Фактори мезосередовища можуть бути частково

контрольовані керівництвом підприємства, поділяються на три групи – фактори, пов’язані з відносинами з покупцями підприємства, постачальниками та його засновниками.

До основних завдань бухгалтерського обліку належать запобігання негативним результатам господарської діяльності організації та визначення внутрішніх резервів забезпечення її фінансової стійкості. Важливу роль у вирішенні цієї проблеми відіграє правильний і своєчасний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості.

1.3. Порядок проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості

У процесі прийняття управлінських рішень виявлена ціла низка невирішених питань щодо аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості. Це свідчить про те, що методика аналізу потребує подальшого розвитку та вдосконалення. Методики проведення аналізу деяких фахівців-науковців подано у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Трактування методики аналізу дебіторської й кредиторської заборгованості різними науковцями

Автор	Методика проведення аналізу й кредиторської дебіторської заборгованості	Виявлені недоліки
1	2	3
Є.П. Гнатенко [2]	Аналіз динаміки, структури за термінами і видами виникнення для виявлення прострочених та безнадійних боргів, порівняльний аналіз дебіторської з кредиторською заборгованістю.	Проблема вивчення причин виникнення кожного виду дебіторської й кредиторської заборгованості, виходячи із конкретної ситуації на підприємстві.
Т.С. Єдинак [3]	Аналіз структури та динаміки дебіторської й кредиторської заборгованості, класифікація видів заборгованості для її ефективного управління, визначення суми резерву сумнівних боргів.	Проблема диверсифікації покупців продукції, суворого планування заборгованості, постійного її моніторингу та застосування сучасних форм її рефінансування

Продовження табл. 1.4

1	2	3
П.Я. Попович [5]	Аналіз стану дебіторської заборгованості: динаміка, величина, склад і рух. Розглядається сумнівна і безнадійна заборгованість. Аналіз кредиторської заборгованості.	Проблема розробки узгодження кредитної політики підприємства стосовно управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.
Г.В. Савицька [6]	Аналіз причин зміни дебіторської й кредиторської заборгованості. Оцінка її якості та ліквідності. Швидкість інкасації дебіторської заборгованості. Збитки від невчасного її погашення.	Відсутня розробка узгодження кредитної політики суб'єкта господарювання відносно управління заборгованістю.

У науковому співтоваристві висловлюються різні думки щодо аналізу дебіторської й кредиторської заборгованості в процесі прийняття управлінських рішень. Зазначені нами недоліки свідчать про відсутність єдиного підходу до методології аналізу дебіторської й кредиторської заборгованості та потребують подальшого розвитку і вдосконалення.

Величина та динаміка дебіторської й кредиторської заборгованості визначають характер управлінських рішень у виробничо-господарській діяльності. Дебіторська заборгованість належить до високоліквідних активів. Недостатня оцінка реальної ситуації розрахунків з дебіторами може негативно вплинути на рівень платоспроможності та кредитоспроможності підприємства.

Для ефективного управління діяльністю суб'єкта господарювання необхідно не тільки проводити кількісний аналіз показників, оцінювати поточний стан і стратегічно важливі перспективи управління активами підприємства. Рекомендується використовувати якісний аналіз. Його основне завдання - виявити види продукції, за якими виникають найбільші кредити, на товари, роботи, послуги найважливіших замовників (споживачів, посередників, постачальників) підприємства, основні види продукції, за якими найчастіше виникають кредити.

Таким чином, аналіз стану дебіторської й кредиторської заборгованості в системі управління підприємством потребує зовнішнього і внутрішнього аналізу, виявлення ризиків і загроз неповернення, визначення середньої величини дебіторської заборгованості, її частки в загальній вартості поточного обігу підприємства, активів, оцінка дебіторської й кредиторської заборгованості за строками погашення тощо.

Систему показників оцінки стану та якості дебіторської й кредиторської заборгованості наведено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Система показників для проведення якісного аналізу дебіторської й кредиторської заборгованості на підприємстві

Показники	Одиниця виміру	Формула розрахунку	Умовні позначення	Економічний зміст
1	2	3	4	5
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Кодз)	кількість оборотів, швидкість обороту, (рази)	$\text{Кодз} = \frac{\text{ЧДр}}{\text{Дз}}$	ЧДр – чистий дохід від реалізації продукції; Дз – дебіторська заборгованість (середня за аналізований період).	Наведений показник визначає ефективність кредитного контролю. Він показує, скільки разів впродовж періоду, що аналізується, обсяги надходжень від реалізації можуть вмістити в собі середній залишок дебіторів. Показує розширення, або зниження комерційного кредиту наданого підприємства.
Тривалість періоду погашення дебіторської заборгованості (Тпдз)	кількість днів	$\text{Тпдз} = \frac{\text{Т}}{\text{Кодз}}$	Т – звітний період у днях (360,90,30); Кодз – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.	Таким чином розраховується, скільки в середньому днів потрібно підприємству для отримання оплати за виконанні роботи (надані послуги). Чим триваліший період погашення, тим вищий ризик неповернення дебіторської заборгованості.
Питома вага дебіторської заборгованості	у відсотках	$(\text{ПВдз}) = \frac{\text{Дз}}{\text{ОА}} * 100\%$	Дз – дебіторська заборгованість (середня за	Показує питому вагу діяльності дебіторської заборгованості в

Продовження табл. 1.5

1	2	3	4	5
в загальному обсязі оборотних активів (ПВдз)			аналізований період); ОА – оборотні активи (середні за аналізований період).	загальному обсязі оборотних активів. Чим вищий цей показник, тим менш мобільна структура майна підприємства.
Питома вага сумнівної заборгованості в складі дебіторської заборгованості (ПВсдз)	у відсотках	$(ПВсдз) = \frac{Сз}{Дз} * 100\%$	Сз – сумнівна заборгованість; Дз – дебіторська заборгованість (середня за аналізований період).	Цей показник характеризує «якість» дебіторської заборгованості підприємства. Тенденція його зростання свідчить про зниження ліквідності.
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості (Кдкз)	коефіцієнт	$Кдкз = \frac{Дз}{Кз}$	Дз – дебіторська заборгованість; Кз – кредиторська заборгованість (середня за аналізований період).	Характеризує здатність розраховуватися з кредиторами за рахунок дебіторської заборгованості
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (Кокз)	кількість оборотів, швидкість обороту, (рази)	$Кокз = \frac{ЧДр}{Кз}$	ЧДр – чистий дохід від реалізації продукції; Кз – кредиторська заборгованість (середня за аналізований період).	Показує кількість оборотів кредиторської заборгованості за аналізований період, або у скільки разів виручка перевищує середню кредиторську заборгованість підприємства. Тенденція його зростання показує позитивні зміни
Тривалість обороту кредиторської заборгованості (Тпкз)	кількість днів	$Тпдз = \frac{T}{Кокз}$	Т – звітний період у днях (360, 90, 30); Кокз – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості.	Таким чином, розраховується середній період в днях використання кредиторської заборгованості в обороті підприємства. Напрямок позитивних змін цього коефіцієнта спостерігається при його зменшенні

Аналіз розрахунків на основі цих коефіцієнтів покаже стан дебіторської заборгованості суб'єкта господарювання в досліджуваному періоді, а також

дасть змогу визначити основні цілі політики управління дебіторською й кредиторською заборгованістю.

Збільшення кредитів не завжди оцінюється негативно, а зменшення оцінюється позитивно. Необхідно розрізняти нормальну заборгованість і прострочену заборгованість. Наявність простроченого товару створює фінансові труднощі, оскільки підприємство не матиме фінансових ресурсів для придбання інвентарю та виплати заробітної плати. Крім того, заморожування коштів на рахунках клієнтів призводить до уповільнення обороту капіталу.

Прострочена дебіторська заборгованість також означає збільшення ризику невиплати боргів і зниження прибутку. Тому кожен суб'єкт господарювання зацікавлений у скороченні строку погашення належних йому платежів.

Важливим є термін і період формування дебіторської заборгованості; необхідно встановити, чи містяться в ньому суми, нереальні для стягнення, або ті, за якими минув строк позовної давності. Якщо такі виявлено, то необхідно терміново вжити заходів щодо їх стягнення (виконання векселів, звернення до господарського суду тощо).

Важливе значення в управлінні дебіторською і кредиторською заборгованістю мають планування, організація, та контроль роботи з дебіторами й кредиторами. Правильно проведений облік та аналіз зменшує величину дебіторської заборгованості в підприємствах.

Сьогодні практичний досвід управління бізнесом показує, що для оцінки поточного стану дебіторської й кредиторської заборгованості доцільно проводити як кількісний, так і якісний аналіз показників. Це забезпечує ефективність відповідних процесів управління. Тому рекомендується проводити періодично комплексний аналіз дебіторської заборгованості й кредиторської заборгованості підприємств. Комплексний аналіз містить п'ять етапів аналізу, функціонально пов'язаних один з одним (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Етапи комплексного аналізу дебіторської й кредиторської заборгованості в підприємствах

На першому етапі визначаються предмет, мета і завдання аналізу. У нашому випадку предметом дослідження є дебіторська і кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги. Метою аналізу є визначення повноти, своєчасності та правильності операцій підприємства з дебіторами, кредиторами, якості дебіторської і кредиторської заборгованості за загальними та окремими показниками, виявлення чинників, а також визначення причин їх зміни.

Основними завданнями аналізу будуть:

– визначення причин появи дебіторської і кредиторської заборгованості;

- оцінка динаміки рахунків клієнтів загалом і за характером;
- аналіз якісного стану рахунків клієнтів;
- аналіз простроченої та безнадійної заборгованості;
- вивчати клієнтів на предмет їх значущості та надійності;
- приймати управлінські рішення щодо поліпшення стану рахунків клієнтів.

На другому етапі аналізу дебіторської й кредиторської заборгованості компанії збирають і обробляють джерела інформації. Необхідними відомостями для аналізу є: Форма № 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан); Форма № 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід); Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»; Аналітична інформація відділу продажів. Для аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості та ухвалення управлінських рішень важлива повнота й об'єктивність інформації.

Третій етап комплексного аналізу вимог є найбільш обширним і трудомістким. Тут проводять горизонтальний і вертикальний аналіз, порівняння, створення аналітичних таблиць та аналіз динаміки, складу і структури претензій. Використовуючи систему коефіцієнтів, представлену в таблиці 1.5, рекомендується провести якісний аналіз претензій. Доцільно проаналізувати прострочену та безнадійну заборгованість компанії. Також доцільно визначити товарні групи, що становлять найбільшу частку в структурі торговельної дебіторської й кредиторської заборгованості.

На четвертому етапі аналізу дебіторської й кредиторської заборгованості результати дослідження необхідно узагальнити та систематизувати. Зробіть відповідні висновки про стан дебіторської заборгованості та кредиторської на підприємстві. А також намітити заходи щодо прискорення погашення дебіторської й кредиторської заборгованості.

На заключному етапі мають бути прийняті управлінські рішення, які допоможуть підвищити ефективність господарської діяльності підприємства і знизити ризик неповернення боргів.

Такий комплексний аналіз рахунків клієнтів у системі управління бізнесом є оптимальним. Це дасть змогу оцінити реальний стан рахунків клієнтів компанії. Виявлення вузьких місць в управлінні обліковими записами клієнтів. А також розробити заходи щодо скорочення або стягнення простроченої або сумнівної заборгованості.

Отже, аналізуючи дебіторську і кредиторську заборгованість, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості, враховуючи специфіку підприємств, сезонність їх роботи, зв'язки з покупцями та постачальниками, конкретну виробничу ситуацію на підприємстві, тощо.

Отже, в результаті проведення дослідження наукових джерел було визначено економічну сутність дебіторської та кредиторської заборгованості. Зокрема, основною характеристикою дебіторської заборгованості є сума боргів, які має отримати підприємство в результаті своєї діяльності. Кредиторської заборгованості – сума коштів, які підприємство залучає на певний термін для власного користування з подальшим поверненням кредитору. Обґрунтовано значення розмірів та структури дебіторської та кредиторської заборгованості для забезпечення фінансового стану.

Основними факторами впливу на дебіторську та кредиторську заборгованість враховуючи наявність на сьогоднішній день різних класифікаційних ознак, визначено фактори – зовнішні та внутрішні, економічні, соціальні, політичні, кількісні та галузеві. При цьому існують фактор на які підприємство може впливати або значного впливу немає, тому при оптимізації розмірів дебіторської та кредиторської заборгованості потрібно враховувати фактори мікросередовища, мезосередовища та мікросередовища.

Оскільки, основою для оптимізації структури дебіторської та кредиторської заборгованості є проведення їх аналізу, тому в роботі було досліджено основні методичні підходи.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПАТ «УКРХІМПРОЕКТ»

3.1. Загальна характеристика фінансово-економічної діяльності ПАТ «Укрхімпроект»

ПАТ «Укрхімпроект» - публічне акціонерне товариство з розроблення проектно-кошторисної документації нового будівництва, розширення, реконструкції та технічного переозброєння підприємств хімічної, нафтохімічної, газової та нафтової промисловості.

Товариство не входить до складу будь-яких об'єднань.

ПАТ «Укрхімпроект» впроваджує у виробництво нові та удосконалює технологічні процеси: – хімічна промисловість: сірчана кислота із сірки та сірководню, реактивна сірчана кислота, суперфосфат гранульований, амофос, складні добрива, мінеральні солі, білі, жовті, червоні пігменти; – нафтопереробна та нафтохімічна промисловість: ректифікація нафти, нафтового і газового конденсату, установки комплексної підготовки нафти; – газова промисловість: компресорні газоперекачувальні та газліфтні станції, установки підготовки газу; обмірно-обстежувальні роботи; – сільськогосподарська промисловість; здійснення зовнішньоекономічної діяльності та реалізація контрактів.

Основний вид діяльності це проектні розробки, які не залежать від сезонних змін. Основний ризик діяльності, це несвоєчасна видача вихідних даних замовниками, що веде до переробки проектної документації та несвоєчасна оплата за виконані роботи. Планується розширювати відповідна проектні підрозділи, придбавати сучасні програмні засоби, поповнювати колектив молодими фахівцями.

Фінансування господарської діяльності здійснюється за рахунок власних обігових коштів. В 2022 році Товариством не були залучені банківські

кредити. Оборотний робочий капітал достатній для нормального функціонування. Можливі шляхи покращення ліквідності: – удосконалення роботи по вилученню короткострокової дебіторської заборгованості; – зменшення незавершеного виробництва за рахунок прискорення обертання оборотних активів та збільшення реалізації готової продукції.

Інтенсивне просування проектно-конструкторських робіт і послуг на внутрішній та зовнішній ринки. Впроваджується комплексна система проектування, яка дозволить швидко виявляти помилки, розробляти звідні специфікації, скоротити терміни проектування і виконати конкурентоспроможну документацію.

Аналіз діяльності за останню три роки, показує, що звітний рік знизив темпи зростання діяльності Товариства. Зменшилася фінансова надійність і стійкість. Товариство планує продовжувати свою діяльність на безперервній основі.

Виконаємо аналіз структури майна майна ПАТ «Укрхімпроект» (табл. 2.1).

У процесі функціонування підприємства і величина активів, і їх структура відчують постійні зміни. Найбільш загальне уявлення про якісні зміни в структурі майна та джерелах його утворення, а також динаміку цих змін можна отримати за допомогою вертикального і горизонтального аналізу.

Аналізуючи структуру майна та джерел його утворення за допомогою вертикального і горизонтального аналізу ПАТ «Укрхімпроект» (табл. 3.1), можна зробити висновок, що протягом аналізованого періоду валюта балансу збільшилась у 2021 році на 5631 тис грн., що склало 16,5% і у 2022 році валюта балансу зменшилась на 4797 тис. грн., що склало 12,1%. Дана зміна свідчить про коливний режим фінансової діяльності підприємства.

Таблиця 3.1

Агрегований баланс ПАТ «Укрхімпроект» за 2020-2022 роки

Актив	2020 рік		2021 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %	2021 рік		2022 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>	<i>15</i>
1. Необоротні активи (1095)	18000	52,91	16995	42,86	-1005	-10,05	94,42	16995	42,86	15772	45,26	-1223	2,39	92,80
1.1. Основні засоби і нематеріальні активи (1000+...+1020)	18000	52,91	16970	42,80	-1030	-10,11	94,28	16970	42,80	15772	45,26	-1198	2,45	92,94
1.2. Довгострокові фінансові інвестиції (1030+1035)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–
1.3. Відстрочені податкові активи (1045)	0	0,00	25	0,06	25	0,06	–	25	0,06	0	0,00	-25	-0,06	0,00
1.4 Інші необоротні активи і довгострокова дебіторська заборгованість (1040+1090)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–
2. Оборотні активи (1195)	16017	47,09	22653	57,14	6636	10,05	141,43	22653	57,14	19079	54,74	-3574	-2,39	84,22
2.1. Запаси (1100+1110)	5440	15,99	4560	11,50	-880	-4,49	83,82	4560	11,50	5625	16,14	1065	4,64	123,36
2.2. Дебіторська заборгованість (1120+...+1155)	8356	24,56	16815	42,41	8459	17,85	201,23	16815	42,41	12645	36,28	-4170	-6,13	75,20
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти (1160+1165)	2181	6,41	1237	3,12	-944	-3,29	56,72	1237	3,12	809	2,32	-428	-0,80	65,40
2.4. Витрати майбутніх періодів (1170)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–
2.5. Інші оборотні активи (1180+1190)	40	0,12	41	0,10	1	-0,01	102,50	41	0,10	0	0,00	-41	-0,10	0,00
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття (1200)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–
Всього майна (1300)	34017	100	39648	100	5631	-	116,55	39648	100	34851	100	-4797	-	87,90

Продовження таблиці 3.1

Пасив	2020 рік		2021 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %	2021 рік		2022 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>	<i>15</i>
1. Власний капітал (1495)	25318	74,43	31223	78,75	5905	4,32	123,32	31223	78,75	23048	66,13	-8175	-12,62	73,82
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення (1595)	2229	6,55	0	0,00	-2229	-6,55	0,00	0	0,00	2212	6,35	2212	6,35	–
3. Поточні зобов'язання і забезпечення (1695)	6470	19,02	8425	21,25	1955	2,23	130,22	8425	21,25	9591	27,52	1166	6,27	113,84
3.1. Короткострокові кредити банків (1600)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–
3.2. Кредиторська заборгованість (1605+...+1650)	4726	13,89	6195	15,63	1469	1,73	131,08	6195	15,63	7679	22,03	1484	6,41	123,95
3.3. Інші поточні зобов'язання (1660+...+1690)	1744	5,13	2230	5,62	486	0,50	127,87	2230	5,62	1912	5,49	-318	-0,14	85,74
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття (1700)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–
5. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду (1800)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–	0	0,00	0	0,00	0	0,00	–
Всього капіталу (1900)	34017	100	39648	100	5631	0,00	116,55	39648	100	34851	100	-4797	0,00	87,90

Така динаміка у 2021 році порівняно з 2020 роком була спричинена зменшенням необоротних активів на 1005 тис. грн. (5,58%) та збільшенням оборотних активів на 6636 тис. грн. (41,43%). Необоротні активи у 2021 році складають 42,86% у структурі майна, що більше ніж у 2020 році на 10,05% та 57,14% – оборотних активів, що більше ніж у 2020 році на 10,05%. Зміна у структурі необоротних активів була спричинена зменшенням основних засобів і нематеріальних активів на 1030 тис. грн., за рахунок зменшення статті запасів на 880 тис. грн., збільшення дебіторської заборгованості на 8459 тис. грн. та зменшення грошових коштів та їх еквівалентів на 944 тис. грн. А також незначного збільшення інших необоротних активів. По інших статтям структурних змін у 2021 році не було.

Динаміку та структуру майна представимо на рисунку 2.1.

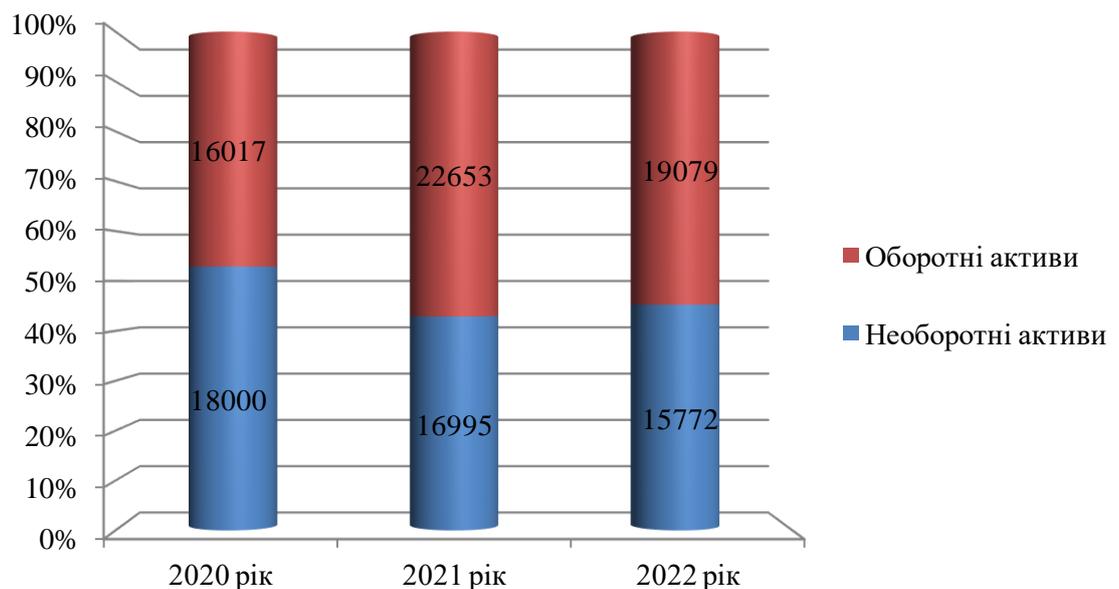

Рис. 2.1. Структура майна ПАТ «Укрхімпроект» 2020 – 2022 роки, тис. грн.

У 2022 році порівняно з 2021 роком необоротні активи зменшились на 1223 тис. грн. (7,2%) і склали 15772 тис. грн. Питома вага у структурі майна складає 45,26%, що більше ніж у 2021 році на 2,39%. Оборотні активи

зменшились на 3574 тис. грн. (15,78%) і становили 19079 тис. грн. Питома вага у структурі майна складає 54,74%, що менше ніж у 2021 році на 2,39%.

Отже, протягом даного періоду ми спостерігаємо перехід частини оборотних активів в необоротні, що свідчить про те, що підприємство використовує додаткові шляхи збільшення прибутку.

Але з іншого боку зменшується мобільніша структура активів, яка повинна сприяти прискоренню обігу оборотних засобів.

Структура необоротних активів у 2021 та 2022 роках складається з основних засобів –16970 тис. грн. (42,8%) та 15772 тис. грн. (45,26%) відповідно. Відстрочені податкові активи незначні.

Структура необоротних активів ПАТ «Укрхімпроект» представлена на рис. 2.2.

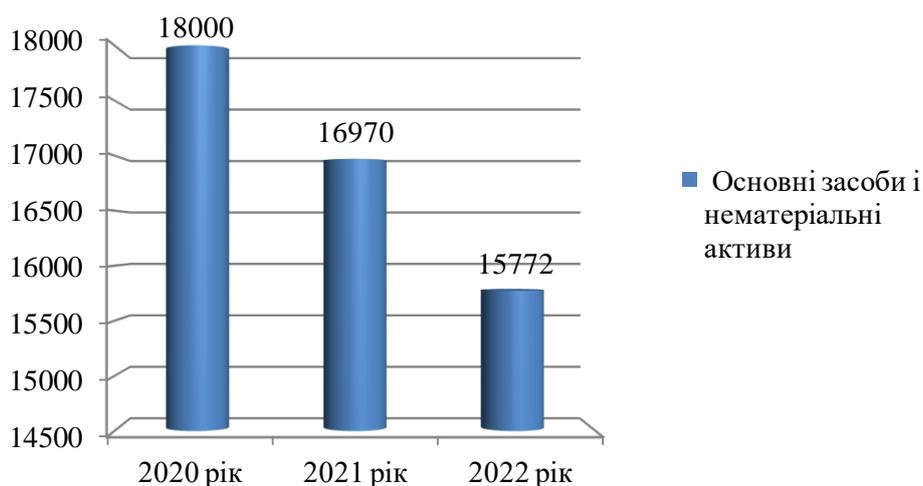

Рис. 2.2. Структура необоротних активів ПАТ «Укрхімпроект» 2020 – 2022 роки, тис. грн.

Розглянемо структуру оборотних активів підприємства. Запаси складають у 2020 році – 15,99% (5440 тис. грн.), у 2021 році – 11,50% (4560 тис. грн.), у 2022 році – 16,14% (5625 тис. грн.). Як бачимо, протягом досліджуваного періоду запаси підприємства змінюються.

Збільшення частки запасів свідчить про неефективне розпорядження запасами і як наслідок зниження їх оборотності. Отже, збільшення запасів у

2022 році є негативним фактором оскільки більша величина запасів може призвести до псування сировини, збільшення витрат на зберігання, однак така динаміка також може свідчити про збільшення масштабів діяльності підприємства.

Дебіторська заборгованість у 2021 році збільшилась на 8459 тис. грн. і склала 16815 тис. грн., у структурі збільшення 17,85%. У 2022 році вона зменшилась на 4170 тис. грн. (24,8%), у структурі теж зменшилась на 6,13%. Отже, зменшення дебіторської заборгованості у 2022 році позитивно впливає на діяльність підприємства. Також підприємству слід переглянути дебіторську політику, щоб у майбутньому нейтралізувати зменшення прибутку, так як дебіторська заборгованість має значну частку в структурі оборотних активів.

Грошові кошти, та їх еквіваленти мають коливання по структурі – 2020 – 6,41% (2181 тис. грн.), 2021 – 3,12% (1237 тис. грн.), 2022 – 2,32% (809 тис. грн.). Зменшення грошових коштів негативно впливає на якість балансу, тобто у підприємства може виникнути проблема платоспроможності по своїм зобов'язаннями, але з іншого боку гарно, так як питома вага незначна, отже гроші знаходяться в обороті та підтримується ліквідність підприємства.

Динаміку та структуру оборотних активів представимо на рис. 2.3.

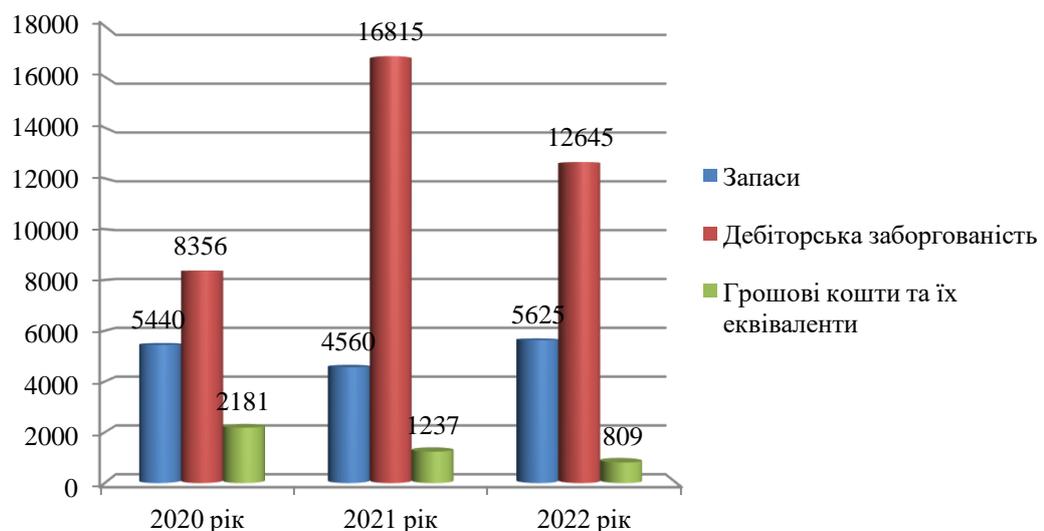

Рис. 2.3. Динаміка оборотних активів ПАТ «Укрхімпроект» 2020 – 2022 роки, тис. грн.

Розглянемо статті пасиву балансу. Обсяги джерел фінансування протягом аналізованого періоду мали коливальну тенденцію. Власний капітал у 2020 році склав 25318 тис. грн. (74,43% у структурі), у 2021 році він збільшився на 5905 тис. грн. і склав 31223 тис. грн. (78,75%). Протягом 2022 році власний капітал зменшився на 26,28% і становив 23048 тис. грн. Це свідчить про зменшення рівня фінансової незалежності підприємства, зниження платоспроможності та прибуткової діяльності підприємства.

Крім того, це говорить про зниження можливості підприємства в майбутньому мобілізувати фінансові ресурси для реалізації інвестиційних проектів, розширення виробництва, переобладнання, модернізації.

Позитивним для підприємства є зменшення рівня довгострокових зобов'язань і забезпечень протягом 2021 року, вони зменшились на 2229 тис. грн. і є у 2021 році відсутніми. А протягом 2022 року, показник збільшився і склав 2212 тис. грн. Тобто підприємство ПАТ «Укрхімпроект» має заборгованість по довгостроковим кредитам у 2022 році, що свідчить про підвищення залежності підприємства від кредиторів. Спостерігаємо також підвищення поточних зобов'язань і забезпечень у 2021 році, які збільшились на 1955 тис. грн. (30,22%), а у 2022 збільшились на 1166 тис. грн. (13,84%) і склали 9591 тис. грн. Розглянемо структуру пасивів на рисунку 2.4.

Рис. 2.4. Динаміка пасивів ПАТ «Укрхімпроект» 2020 – 2022 роки, тис. грн.

Відсутність кредитів банків, свідчить про те, що підприємство розраховалося з більшою частиною власних зобов'язань з банком, що свідчить про підвищення фінансової стійкості і незалежності підприємства.

Кредиторська заборгованість у 2021 році збільшилась на 1469 тис. грн. (31,08%) і склала 6195 тис. грн., та збільшилась у 2022 році на 1484 тис. грн. (23,95%) Таким чином підприємство намагається залучити додаткові кошти для короткострокового користування.

Отже, з вище розглянутого, можна сказати, що підприємство у 2022 році зменшило свої фінансові позиції, зменшило оборотні та необоротні активи і зменшило суму майна підприємства в цілому. Крім того, воно збільшує суму зобов'язань по довгостроковим та короткостроковим забезпеченням, тобто фінансова незалежність підприємства знижується. Отже, підприємство веде неефективну фінансово-економічну політику і у 2022 році є збитковим.

Показники стану й ефективності використання основних фондів можна об'єднати в три групи, які характеризують:

- 1) Показники оцінки забезпеченості підприємства основними фондами;
- 2) Показники оцінки стану основних фондів;
- 3) Показники оцінки ефективності використання основних фондів.

Відобразимо дані показники оцінки основних фондів підприємства ПАТ «Укрхімпроект» в таблиці 2.2.

Досліджуючи показники оцінки забезпеченості підприємства основними фондами протягом досліджуваного періоду, зауважимо що показник фондомісткості підприємства протягом 2021 року знизився, а протягом 2022 року – підвищився. Дана динаміка свідчить про негативний вплив, оскільки вартість основних фондів, яка припадає на одиницю продукції підвищилась. Таким чином підприємству довелося залучити більшу кількість ресурсів, що призвело до неефективного їх використання.

Показник фондоозброєність підприємства має коливний характер. У 2021 році коефіцієнт зменшується, а у 2022 році показник збільшується. На

отримані результати вплинуло зменшення кількості робітників кожного року. У 2021 році покращилась продуктивність праці, також фактором впливу є модернізація виробництва та технічне переобладнання у 2021 році. А у 2022 році показники погіршилися.

Таблиця 2.2

Показники оцінки основних фондів підприємства

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Темп зростання, %	
				2021/2020	2022/2021
1. Показники оцінки забезпеченості підприємства основними фондами					
1.1. Фондомісткість	0,690	0,453	0,671	65,65	148,20
1.2. Фондоозброєність	78,504	76,408	81,106	97,33	106,15
1.3. Коефіцієнт вартості основних фондів в активах підприємства	0,517	0,475	0,440	91,91	92,59
2. Показники оцінки стану основних фондів					
2.1. Коефіцієнт зносу	0,184	0,243	0,295	132,21	121,30
2.2. Коефіцієнт придатності	0,816	0,757	0,705	92,75	93,17
2.3. Коефіцієнт оновлення	0,126	0,152	0,211	120,66	139,12
2.4. Коефіцієнт вибуття	0,060	0,105	0,124	175,59	118,54
3. Показники оцінки ефективності використання основних фондів					
3.1. Фондовіддача, грн	1,501	2,309	1,559	153,86	67,51
3.2. Рентабельність, %	4,519	25,544	0,000	565,29	0,00
3.3. Інтегральний показник економічної ефективності	0,260	0,768	0,000	294,92	0,00

Досліджуючи показники стану основних фондів, зазначаємо, щодо коефіцієнту зносу, можна відмітити що протягом аналізованого періоду даний коефіцієнт підвищився. Отримані результати означають стабільність рівня придатності основних фондів і задовільного стану обладнання і устаткування. Але необхідно зазначити, що обладнання застаріле і вимагає модернізації в подальшому.

Зобразимо на графіку тенденцію показників оцінки стану основних фондів (рис. 2.5).

Таким чином, проаналізувавши показники забезпеченості підприємства основними фондами можна відзначити, що по всіх аналізованих показниках спостерігається зростання у 2022 році. Основні фонди потребують модернізації та оновлення.

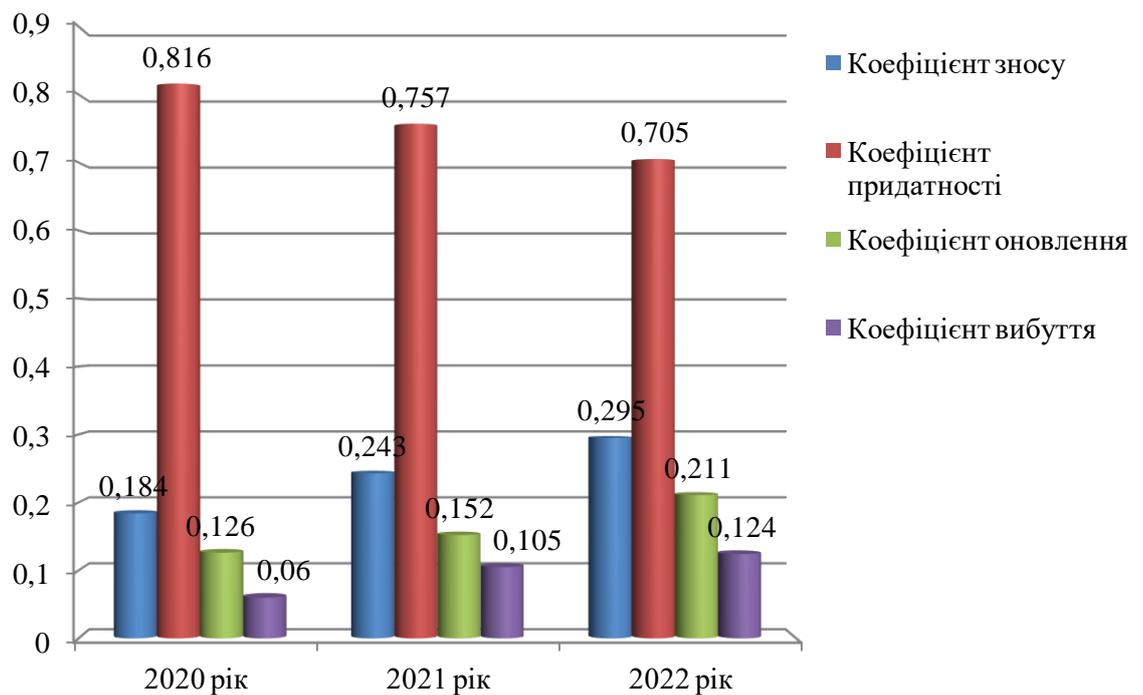

Рис.3.5. Показники оцінки стану основних фондів

Наступним етапом є дослідження структури оборотних активів підприємства за їх видами. Це дозволяє оцінити основні тенденції у зміні складу оборотних активів та джерел їх фінансування. Для цього обчислимо розмір власного оборотного капіталу та порівняємо його з попередніми роками дослідження.

Розрахуємо показники ефективності використання оборотних активів для ПАТ «Укрхімпроект» за 2020-2022 роки (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Аналіз ефективності використання оборотних активів ПАТ
«Укрхімпроект» у 2020-2022 рр.

№ п/п	Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Темп зростання,%	
					2021/2020	2022/2021
1	2	3	4	5	6	7
1	Коефіцієнт оборотності оборотних активів (поточних активів) (K_{OOA})	1,551	1,998	1,170	128,84	58,55
2	Коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань (K_{OPZ})	3,644	5,187	2,710	142,34	52,24

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5	6	7
3	Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів по виручці від реалізації ($K_{OЗ^B}$)	5,538	7,726	4,793	139,52	62,03
4	Коефіцієнт оборотності виробничих запасів ($K_{OВЗ}$)* $T_{OВЗ}$	459,15	555,86	460,53	121,06	82,85
5	Коефіцієнт оборотності готової продукції ($K_{OГП}$)* $T_{OГП}$	–	–	–	–	–
6	Коефіцієнт оборотності грошових засобів ($K_{OГЗ}$)* $T_{OГЗ}$	4,761	11,303	11,930	237,39	105,55
7	Коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість ($K_{ВІДВ.}$)	0,467	0,719	0,642	154,05	89,28
8	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($K_{OДЗ}$)	2,938	3,250	1,710	110,61	52,62
9	Період погашення (інкасації) дебіторської заборгованості, днів ($T_{OДЗ}$)	124	112	213	90,41	190,06
10	Коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості ($K_{ПДЗ}$)	0,023	0,017	0,046	74,15	275,21
11	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ($K_{OКЗ}$)	11,173	12,472	6,357	111,63	50,97
12	Рентабельність оборотних активів (Р)	2,367	19,566	0,000	826,51	0,00
13	Інтегральний показник ефективності оборотних активів	0,514	1,562	0,000	303,75	0,00

Як бачимо з розрахунків, коефіцієнт оборотності оборотних активів у 2022 році має тенденцію до зменшення порівняно з 2021 роком. Це негативне явище, так як на підприємстві оборотні активи знаходяться в обігу і з кожним роком повільніше обертаються.

Коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань має коливання, у 2021 році показник збільшується, а протягом 2022 року спостерігаємо зменшення даного показника. Так як поточні зобов'язання на підприємстві у 2022 році збільшуються, то їм потрібно робити більше обертів для того, щоб забезпечити більший чистий дохід.

Розглянемо динаміку коефіцієнта оборотності оборотних активів та оборотності поточних зобов'язань на рисунку 2.6

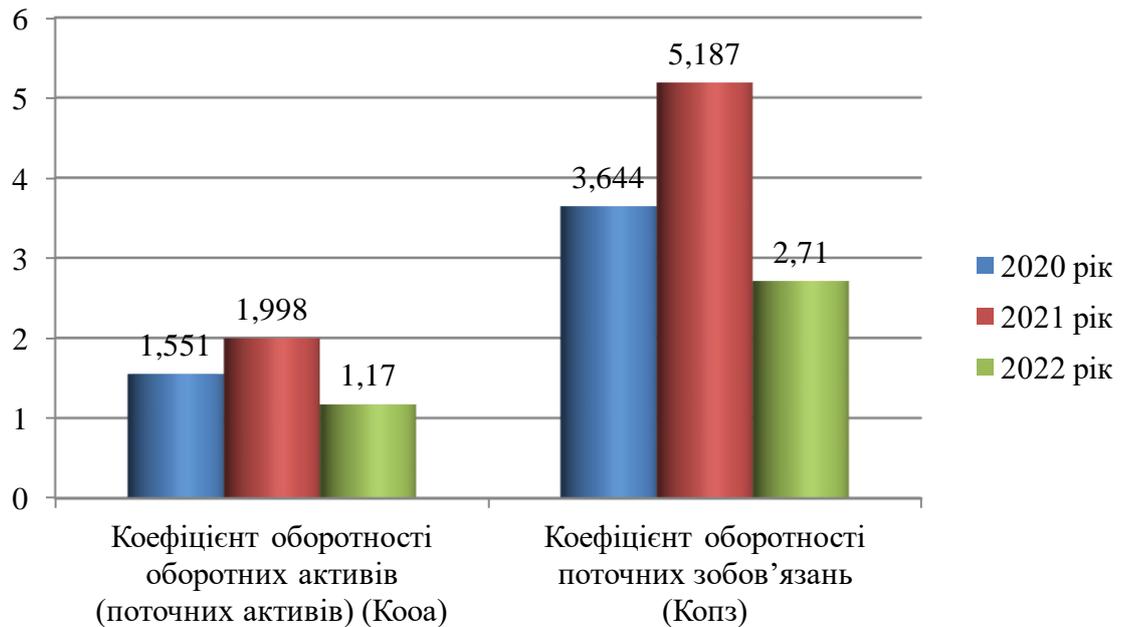

Рис. 2.6. Динаміка коефіцієнта простроченої дебіторської заборгованості

Коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості протягом 2022 році збільшується, що свідчить про зниження розрахунків боржників за продукцію, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості знижується, тобто обіговість кредиторської заборгованості збільшується.

На підприємстві відсутня готова продукція, тому коефіцієнт оборотності готової продукції не визначено.

Таким чином провівши аналіз ділової активності підприємства необхідно відмітити, що значення коефіцієнтів мали тенденцію до погіршення, підприємство в результаті своєї діяльності у 2022 році є збитковим, а це ще раз підтверджує неефективність використання оборотних активів.

2.2. Оцінювання фінансового стану підприємства

Фінансова стійкість є однією з найважливіших характеристик оцінки фінансового стану підприємства, що визначає ефективне фінансове управління підприємством. Фінансова стійкість досягається після реалізації

конкретних заходів, спрямованих на ефективне формування, розподіл і використання фінансових ресурсів за збереження платоспроможності, що є зовнішнім проявом стійкості підприємства.

Розрахуємо абсолютні і відносні показники, які відобразимо в табличній формі (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Укрхімпроект» протягом 2020-2022 рр.

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Темп зростання, %	
				2021/2020	2022/2021
1	2	3	4	5	6
1. Наявність власних коштів підприємства в обороті	9547	14228	9488	149,031	66,685
2. Коефіцієнт фінансової стійкості (>0,5)	0,985	1,052	0,985	106,775	93,689
3. Коефіцієнт автономії (>0,5)	0,795	0,839	0,710	105,591	84,620
4. Коефіцієнт фінансової залежності (<2)	1,258	1,191	1,408	94,705	118,176
5. Коефіцієнт фінансового ризику (<0,5)	0,322	0,253	0,477	78,695	188,346
6 Коефіцієнт маневреності власного капіталу (>0,5)	0,334	0,489	0,363	146,364	74,149
7. Коефіцієнт покриття запасів (>0,8)	2,163	3,878	2,654	179,262	68,446
8. Коефіцієнт загальної заборгованості (<2)	0,239	0,253	0,387	105,806	153,048
9. Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу (>0,5)	3,108	3,950	2,097	127,073	53,094

Розрахувавши коефіцієнти фінансової стійкості ПАТ «Укрхімпроект» за три роки, можна зробити висновок, що фінансова стійкість підприємства у 2022 році порівняно з попередніми роками погіршилась, всі коефіцієнти відповідають нормативним, але погіршуються. Така тенденція зумовлена тим, що власний капітал підприємства зменшується, а загальні зобов'язання підприємства у 2022 році збільшились. Це свідчить про те, що у 2022 році підприємство стало менш фінансово стійким.

На підприємстві достатньо власних коштів в обороті, так як власний капітал більший, за необоротні активи. Загалом ПАТ «Укрхімпроект» не залежить від зовнішніх позик і має достатньо власного капіталу, щоб покрити свої поточні зобов'язання. А також на підприємстві достатньо коштів, тому йому не обов'язково залучати зовнішні позики.

Платоспроможність, ліквідність і кредитоспроможність є одними з найважливіших характеристик компанії, які завжди намагаються оцінити як ділові партнери, так і існуючі та потенційні кредитори компанії. Знання цих характеристик дає змогу визначити, якою мірою і за який термін компанія може виконати свої платіжні зобов'язання перед іншими учасниками ринку.

Для оцінки рівня ліквідності підприємства необхідно провести аналіз ліквідності балансу.

Проведемо аналіз ліквідності балансу на підприємстві ПАТ «Укрхімпроект» за 2020 – 2022 роки (табл. 2.5).

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконується умови:

$$A1 \geq P1, A2 \geq P2, A3 \geq P3, A4 \leq P4 \quad (2.1)$$

Порівняння першої та другої груп активів із першими двома групами пасивів дає змогу оцінити поточну ліквідність, що свідчить про платоспроможність підприємства в найближчому майбутньому. У першій групі умови не виконуються.

Порівняння активів (A3), що повільно продаються, з довгостроковими зобов'язаннями (P3) відображає довгострокову ліквідність – прогноз платоспроможності, що ґрунтується на порівнянні майбутніх надходжень і платежів.

Якщо виконуються перші три нерівності, тобто оборотні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, то обов'язково виконується остання нерівність, що свідчить про наявність у підприємства власного оборотного капіталу: виконується мінімальна умова стійкості фінансової.

З проведених розрахунків можна зробити висновок, що баланс підприємства ПАТ «Укрхімпроект» за 2020 – 2022 роки є частково ліквідним так як не виконується перша умова ліквідності балансу.

Таблиця 2.5

Баланс ліквідності ПАТ «Укрхімпроект»

Актив	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Пасив	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Надлишок +,-		
								2020 рік	2021 рік	2022 рік
Група А1 Грошові кошти	2181	1237	809	Група П1 Поточні зобов'язання, кредиторська заборгованість за товари, роботи	6470	8425	9591	-4289	-7188	-8782
Група А2 Дебіторська заборгованість, готова продукція	8356	16815	12645	Група П2 Короткострокові кредити банку	0	0	0	8356	16815	12645
Група А3 Виробничі запаси, незавершене виробництво	5480	4601	5625	Група П3 Довгострокові зобов'язання	2229	0	2212	3251	4601	3413
Група А4 Необоротні активи	18000	16995	15772	Група П4 Власний капітал	25318	31223	23048	-7318	-14228	-7276
Баланс гр.1+2+3+4	34017	39648	34851	Баланс гр.1+2+3+4	34017	39648	34851	-	-	-

Зіставлення першої групи активів з першою групою зобов'язань дає змогу оцінити поточну ліквідність, що свідчить про платоспроможність компанії в найближчому майбутньому – компанія не спроможна своєчасно погасити свої поточні зобов'язання.

Кожна частина оборотного капіталу компанії має свою ліквідність, тобто здатність перетворюватися на грошові кошти протягом певного періоду часу, стосовно суми поточних зобов'язань вона показує, яку частку становлять короткострокові зобов'язання; зобов'язання, які компанія буде «покривати».

Визначимо показники поточної ліквідності підприємства (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Аналіз поточної ліквідності ПАТ «Укрхімпроект»

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Темп зростання,%	
				2021/2020	2022/2021
1	2	3	4	5	6
1. Власний оборотний капітал	9547	14228	9488	149,031	66,685
2. Загальний коефіцієнт ліквідності (покриття) ≥ 2	2,476	2,689	1,989	108,612	73,984
3. Коефіцієнт швидкої ліквідності $\geq 0,8$	1,629	2,143	1,403	131,566	65,468
4. Коефіцієнт абсолютної ліквідності $\geq 0,2$	0,337	0,147	0,084	43,556	57,449
5. Коефіцієнт ліквідності товарно-матеріальних цінностей	0,847	0,546	0,586	64,477	107,393
6. Коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості	1,291	1,996	1,318	154,537	66,058

Отже, підприємство для погашення короткострокових зобов'язань буде використовувати у 2020 році – 129,1% надходжень від дебіторів, у 2021 році – 199,6%, а у 2022 році – 131,8%. Так в 2021 році 1,996 грн надходжень від дебіторів можуть бути використані для погашення 1 грн. короткострокових зобов'язань, а у 2022 році – 1,318 грн. Таким чином, для погашення короткострокових зобов'язань планується використовувати кошти, які надійдуть від дебіторів.

Розрахувавши показники ліквідності ПАТ «Укрхімпроект» за три роки, можна виявити таку тенденцію, що протягом даного періоду дослідження, всі показники погіршуються та у 2022 році не відповідають нормативним

значенням. Отже, підприємство не в достатній мірі забезпечене оборотними активами.

Підприємство є неліквідним. Для того, щоб покращити стан ліквідності на підприємстві потрібно зменшити поточні зобов'язання і збільшити грошові кошти.

Динаміку даних показників можна прослідкувати за рисунку 2.7.

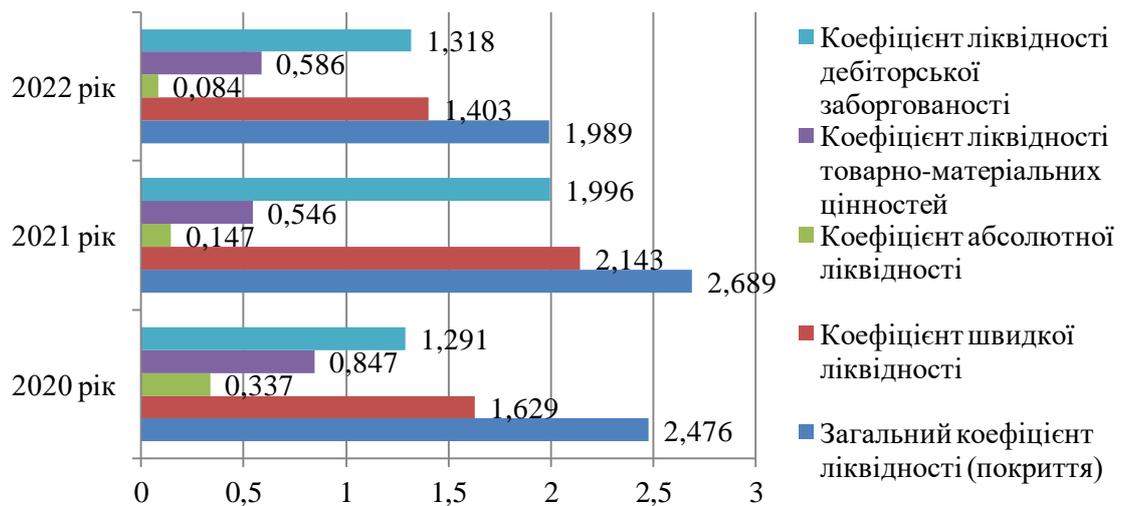

Рис. 2.7. Динаміка показників ліквідності ПАТ «Укрхімпроект» за 2020-2022 роки

Платоспроможність – це здатність підприємства сплатити кошти за своїми зобов'язаннями, що вже виникли та потребують негайного погашення, використовуючи наявні гроші на банківських рахунках або готівкою.

Для оцінки поточної платоспроможності розраховують:

- 1) Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (K_3), який має бути не нижчим за 0,5;
- 2) Коефіцієнт загальної платоспроможності, що визначається здатністю покрити всі зобов'язання (короткострокові і довгострокові) наявними активами;
- 3) Для оцінки довгострокової платоспроможності варто розрахувати коефіцієнт фінансового левериджу ($K_{фл}$);

- 4) Коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності (Квп);
- 5) Частка кредиторської заборгованості у дебіторській заборгованості й власному капіталі (Ккз);
- 6) Коефіцієнт співвідношення чистих оборотних активів із чистими активами.

Виконаємо аналіз платоспроможності у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз поточної платоспроможності ПАТ «Укрхімпроект»

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Темп зростання,%	
				2021/2020	2022/2021
1	2	3	4	5	6
1. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (Кз)	0,596	0,628	0,497	105,374	79,177
2. Коефіцієнт загальної платоспроможності (Кзп)	15,261	–	15,755	–	–
3. Коефіцієнт фінансового левериджу (Кфл)	0,088	0,000	0,096	0,000	–
4. Коефіцієнт відновлення платоспроможності (Квп)	2,339	2,517	0,637	107,614	25,318
5. Частка кредиторської заборгованості у власному капіталі й дебіторської заборгованості (Ккз)	0,083	0,080	0,162	97,095	202,118
6. Коефіцієнт співвідношення чистих оборотних активів із чистими активами (Кчоа)	0,289	0,456	0,316	157,654	69,277

Отже, підприємство має достатню платоспроможність. Підприємство у 2022 році здатне покрити всі свої зобов'язання (короткострокові і довгострокові) наявними активами. Відбувається збільшення величини позикового капіталу, підвищення можливості погашення довготермінових позик і здатності підприємства функціонувати тривалий час. Кредиторська заборгованість не може фінансуватися за допомогою надходжень від дебіторів та власного капіталу, отже підприємство є фінансово залежним.

Негативним в роботі підприємства є той факт, що у розпорядженні підприємства протягом 2021-2022 роках не було достатньої кількості мобільних грошових коштів, оскільки протягом усього періоду значення коефіцієнта абсолютної ліквідності не відповідало його нормативному

значенню.

Відповідно рекомендації, щодо покращення рівня фінансової стійкості передбачають раціональне управління наявними фінансовими ресурсами, а саме визначення оптимальних обсягів товарно-матеріальних запасів, управління дебіторською заборгованістю, узгодження планів виробництва і продажів, забезпечення безперебійної роботи підприємства тощо.

Прибуток є основним фінансовим джерелом розвитку підприємства, науково-технічного вдосконалення його матеріальної бази та продукції, усіх форм інвестицій. Він слугує джерелом сплати податків. Враховуючи важливість прибутку, вся діяльність підприємства спрямована на його зростання. Тобто прибуток, як економічна категорія, відображає дохід, який створюється в процесі матеріального виробництва, у процесі підприємницької діяльності.

Динаміку проведення операцій формування і розподілу прибутку підприємства протягом трьох років проаналізуємо за допомогою таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Аналіз формування та розподілу прибутку ПАТ «Укрхімпроект», тис. грн.

№ з/п	Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Абс. відх. (6-5)	Абс. відх. (7-6)
1	2	3	4	5	6	7
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	26401	38632	24408	12231	-14224
2	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	22854	29341	25934	6487	-3407
3	Валовий прибуток	3547	9291	-1526	5744	-10817
4	Інші операційні доходи	328	128	832	-200	704
5	Сумарні операційні доходи	26729	38760	25240	12031	-13520
6	Адміністративні витрати	2336	3573	3540	1237	-33
7	Витрати на збут	0	0	0	0	0
8	Інші операційні витрати	835	1672	1587	837	-85
9	Сумарні операційні витрати	26025	34586	31061	8561	-3525
10	Прибуток від операційної діяльності	704	4174	-5821	3470	-9995
11	Дохід від інвестиційної та фінансової діяльності	91	100	0	9	-100
12	Витрати від інвестиційної і фінансової діяльності	0	0	1	0	1
13	Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	795	4274	-5822	3479	-10096

Продовження табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7
14	Витрати з податку на прибуток	392	491	0	99	-491
15	Чистий фінансовий результат: прибуток	403	3783	-5822	3380	-9605
16	Інший сукупний дохід після оподаткування	0	0	0	0	0
17	Сукупний дохід	403	3783	-5822	3380	-9605

Провівши аналіз формування та розподілу прибутку ПАТ «Укрхімпроект», можна говорити про те, що підприємство протягом 2020-2021 років отримує прибуток, а у 2022 році підприємство є збитковим.

Протягом 2022 року спостерігаємо зниження чистого доходу від реалізації, який є меншим від собівартості. В результаті підприємство отримує від'ємний фінансовий результат. Отже, підприємство функціонує неефективно.

Підприємство формує свій прибуток завдяки операційній діяльності, так як доходи і витрати від інвестиційної та фінансової діяльності не значні. Найбільше надходить грошових коштів від реалізації продукції, а найбільше витрачається грошових коштів на собівартість продукції.

Отже, ПАТ «Укрхімпроект» є збитковим у 2022 році. Для того, щоб воно почало отримувати прибуток, потрібно зменшити витрати від операційної діяльності і збільшити доходи. Можливо проводити інвестиційну діяльність і отримувати додатковий дохід. А також потрібно збалансувати доходи і витрати підприємства.

Величину фінансового результату діяльності підприємства визначає загальний обсяг доходів підприємства, аналіз яких здійснюється за допомогою таблиці 2.9.

Провівши аналіз складу, структури та динаміки доходів ПАТ «Укрхімпроект» за три роки, можна зробити висновок, що найбільше доходів воно отримує від операційної діяльності, а фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємство не займається.

Таблиця 3.9

Аналіз складу, структури та динаміки доходів ПАТ «Укрхімпроект»

Показник	2020 рік		2021 рік		Відхилення в:		2021 рік		2022 рік		Відхилення в:	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис.	питомій вазі, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис.	питомій вазі, %
Чистий дохід від реалізації (товарів, робіт, послуг)	26401	98,44	38632	99,41	12231	0,98	38632	99,413	24408	96,70	-14224	-2,71
Інші операційні доходи	328	1,22	128	0,33	-200	-0,89	128	0,329	832	3,30	704	2,97
Дохід від участі в капіталі	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0	0,00	0	0,00
Інші фінансові доходи	91	0,34	0	0,00	-91	-0,34	0	0	0	0,00	0	0,00
Інші доходи	0	0,00	100	0,26	100	0,26	100	0,257	0	0,00	-100	-0,26
Інший сукупний дохід до оподаткування	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0	0,00	0	0,00
Сукупні доходи	26820	100	38860	100,00	12040	0,00	38860	100	25240	100	-13620	0,00

У 2021 році доходи підприємства збільшилися. Це відбулося за рахунок збільшення чистого доходу від реалізації продукції, зменшення інших операційних доходів, інший сукупний дохід до оподаткування збільшився. У структурі доходів найбільшу частку займає дохід від реалізації продукції. Отже, ПАТ «Укрхімпроект» отримує доходи переважно від операційної діяльності, а фінансовою та інвестиційною діяльністю не займається.

Аналіз складу, структури та динаміки витрат підприємства представлений в таблиці 2.10.

Зробивши аналіз складу, структури та динаміки витрат ПАТ «Укрхімпроект» за три роки, можна зробити висновок, що на підприємстві найбільше витрачається коштів на собівартість реалізованої продукції, адміністративні витрати та інші операційні витрати.

Отже, для зменшення витрат підприємству необхідно зменшувати собівартість продукції та адміністративні витрати.

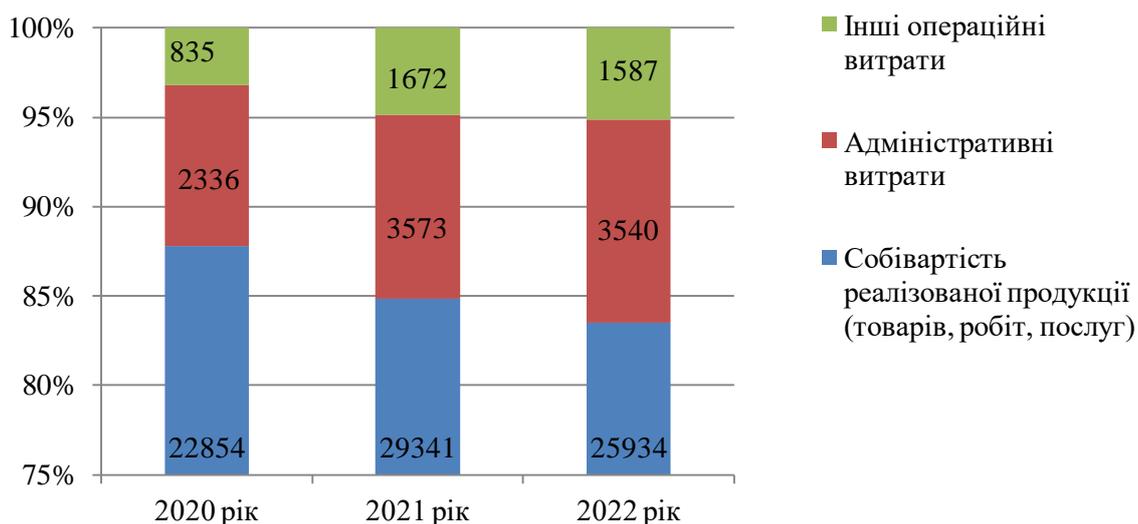

Рис. 2.8. Динаміка структури витрат ПАТ «Укрхімпроект»

Результати досліджень показників доходів і витрат ПАТ «Укрхімпроект» в цілому за 2020–2022 роки, відображено в таблиці 2.11.

Таблиця 2.10

Аналіз складу, структури та динаміки витрат ПАТ «Укрхімпроект»

Показник	2020 рік		2021 рік		Відхилення в:		2021 рік		2022 рік		Відхилення в:	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	22854	86,51	29341	83,65	6487	-2,87	29341	83,65	25934	83,49	-3407	-0,16
Адміністративні витрати	2336	8,84	3573	10,19	1237	1,34	3573	10,19	3540	11,40	-33	1,21
Витрати на збут	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Інші операційні витрати	835	3,16	1672	4,77	837	1,61	1672	4,77	1587	5,11	-85	0,34
Фінансові витрати	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Витрати від участі в капіталі	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Інші витрати	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	0,00	1	0,00
Витрати з податку на прибуток	392	1,48	491	1,40	99	-0,08	491	1,40	0	0,00	-491	-1,40
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0	0	0	0,00
Всього витрат	26417	100	35077	100	8660	0,00	35077	100	31062	100	-4015	0,00

Таблиця 2.11

Аналіз динаміки показників дослідження доходів і витрат ПАТ «Укрхімпроект»

Показник	2020 рік	2021 рік	Відхилення (+, -), тис. грн.	Темп росту, %	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+, -), тис. грн.	Темп росту, %
1	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Доходи	26820	38860	12040	144,892	38860	25240	-13620	64,951
2. Витрати	26417	35077	8660	132,782	35077	31062	-4015	88,554
3. Прибуток (збиток) від звичайної діяльності (п.1 – п.2)	403	3783	3380	938,710	3783	-5822	-9605	-153,99
4. Середньорічна вартість активів	35237	36832,5	1595,5	104,528	36832,5	37249,5	417	101,132
5. Чистий дохід від реалізації (товарів, робіт, послуг)	26401	38632	12231	146,328	38632	24408	-14224	63,181
6. Рентабельність активів, % (п.3 : п.4)	0,011	0,103	0,091	898,047	0,103	0,000	-0,103	0,000
7. Рентабельність продаж, % (п.3 : п.5)	0,015	0,098	0,083	641,512	0,098	0,000	-0,098	0,000
8. Рентабельність витрат, % (п.3 : п.2)	0,015	0,108	0,093	706,956	0,108	0,000	-0,108	0,000
9. Виручка від реалізації в 1 грн. доходів (п.5 : п.1)	0,984	0,994	0,010	100,991	0,994	0,967	-0,027	97,274
10. Доходи на 1 грн. активів (п.1 : п.4)	0,761	1,055	0,294	138,615	1,055	0,678	-0,377	64,224
11. Доходи на 1 грн. витрат (п.1 : п.2)	1,015	1,108	0,093	109,120	1,108	0,813	-0,295	73,347

Провівши аналіз динаміки показників дослідження доходів і витрат ПАТ «Укрхімпроект» за 2020-2021 роки, можна побачити, що доходи підприємства перевищують його витрати, підприємство отримує прибуток. А у 2022 році ситуація змінюється і витрати перевищують доходи. Отже, діяльність підприємства є збитковою. Для того, щоб підприємство отримало прибуток і підвищило рентабельність, потрібно зменшувати витрати та збільшувати доходи. А також потрібно займатися фінансовою діяльністю, щоб отримувати додатковий дохід не тільки від реалізації продукції.

Ухвалення організаційно-технічних, економічних та управлінських рішень вимагає визначення чинників, що впливають на величину одержуваного підприємством прибутку, та їх кількісної оцінки. Для цього необхідно вивчити вплив на зміну валового прибутку у звітному році порівняно з факторами, що лежать в його основі. Під час проведення факторного аналізу прибутку компанії слід розділяти й оцінювати фактори першого та другого рівня. Факторний аналіз прибутку ПАТ «Укрхімпроект» відображено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Факторний аналіз прибутку від звичайної діяльності до оподаткування ПАТ «Укрхімпроект» за факторами першого і другого рівнів.

Назва фактора	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Величина впливу фактора (абсолютне відхилення)	
				(2-1)	(3-2)
1	2	3	4	5	6
1. Фінансовий результат від операційної діяльності	403	3783	-5822	3380	-9605
- Прибуток валовий	3547	9291	0	5744	-9291
- Інші операційні доходи	328	128	832	-200	704
- Витрати адміністративні	2336	3573	3540	1237	-33
- Витрати на збут	0	0	0	0	0
- Інші операційні витрати	835	1672	1587	837	-85
2. Фінансовий результат від фінансової діяльності	91	0	0	-91	0
- Доходи інші фінансові	91	0	0	-91	0
- Витрати фінансові	0	0	0	0	0
- Дохід від участі в капіталі	0	0	0	0	0
- Втрати від участі в капіталі	0	0	0	0	0

Продовження табл. 2.12

1	2	3	4	5	6
3. Фінансовий результат від іншої звичайної діяльності	0	100	-1	100	-101
- Доходи інші	0	100	0	100	-100
- Витрати інші	0	0	1	0	1
4. Фінансовий результат до оподаткування	494	3883	-5823	3389	-9706
- Прибуток операційний	403	3783	-5822	3380	-9605
- Прибуток фінансовий	91	0	0	-91	0
- Прибуток інший звичайний	0	100	-1	100	-101
5. Чистий фінансовий результат	886	4374	-5823	3488	-10197
- Прибуток до оподаткування	494	3883	-5823	3389	-9706
- Витрати (дохід) з податку на прибуток	-392	-491	0	-99	491
- Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	0	0	0	0	0
6. Сукупний дохід	403	3783	-5788	3380	-9571
- Чистий прибуток	403	3783	-5788	3380	-9571
- Інший сукупний дохід після оподаткування	0	0	0	0	0

Здійснивши факторний аналіз прибутку від звичайної діяльності до оподаткування ПАТ «Укрхімпроект» за факторами першого і другого рівня можна зробити висновок, що в 2020-2022 роках ці фактори фактично впливали негативно на загальний результат.

Отже, фінансова стійкість підприємства у 2022 році порівняно з попередніми роками погіршилась, всі коефіцієнти відповідають нормативним, але погіршуються. Така тенденція зумовлена тим, що власний капітал підприємства зменшується, а загальні зобов'язання підприємства у 2022 році збільшились. Це свідчить про те, що у 2022 році підприємство стало менш фінансово стійким.

На підприємстві достатньо власних коштів в обороті, так як власний капітал більший, за необоротні активи. Загалом ПАТ «Укрхімпроект» не залежить від зовнішніх позик і має достатньо власного капіталу, щоб покрити свої поточні зобов'язання. А також на підприємстві достатньо коштів, тому йому не обов'язково залучати зовнішні позики.

Підприємство є неліквідним. Для того, щоб покращити стан ліквідності на підприємстві потрібно зменшити поточні зобов'язання і збільшити грошові

кошти. Підприємство має достатню платоспроможність. Підприємство у 2022 році здатне покрити всі свої зобов'язання (короткострокові і довгострокові) наявними активами. Кредиторська заборгованість не може фінансуватися за допомогою надходжень від дебіторів та власного капіталу, отже підприємство є фінансово залежним.

Отже, ПАТ «Укрхімпроект» є збитковим. Для того, щоб воно почало отримувати прибуток, потрібно зменшити витрати від операційної діяльності і збільшити доходи та зменшити дебіторську заборгованість. Можливо проводити інвестиційну діяльність і отримувати додатковий дохід. А також потрібно збалансувати доходи і витрати підприємства. Одним із шляхів покращення доходу, пропонується зменшення дебіторської заборгованості.

2.3. Аналіз складу, структури та динаміки дебіторської і кредиторської заборгованості ПАТ «Укрхімпроект»

Виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості є нормальною ознакою фінансово-господарської діяльності компанії. До головних причин збільшення дебіторської заборгованості можна віднести: неплатоспроможність та банкрутство споживачів підприємства; дуже високі темпи зростання продажів; труднощі під час продажу продукції.

Збільшення кредиторської заборгованості може свідчити про різні проблеми в управлінні підприємством. Ось основні причини, які можуть сприяти зростанню кредиторської заборгованості: погіршення фінансового стану підприємства; недостатнє управління грошовими потоками; підвищення цін на сировину та матеріали.

Кожен господарюючий суб'єкт зацікавлений в оптимізації своїх обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості.

У процесі аналізу потрібно вивчати перш за все динаміку дебіторської заборгованості суб'єкта господарювання. Проаналізуємо дебіторську та кредиторську заборгованість ПАТ «Укрхімпроект» (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості ПАТ «Укрхімпроект» за 2020-2022 роки

Найменування статей	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення (+,-) в				Темп зростання, %	
	абсолютне значення	питома вага	абсолютне значення	питома вага	абсолютне значення	питома вага	2021/2020		2022/2021		2021/2020	2022/2021
							Сумі, тис. грн.	Питомій вазі, %	Сумі, тис. грн.	Питомій вазі, %		
Дебіторська заборгованість, усього	7479	100	16295	100	12253	100	8816	0	-4042	0	217,88	75,19
У тому числі:												
1. За товари, роботи, послуги	7036	94,08	15397	94,49	11623	94,86	8361	0,41	-3774	0,37	218,83	75,49
2. По розрахунках	59	0,79	700	4,30	139	1,13	641	3,51	-561	-3,16	1186,44	19,86
3. Інша дебіторська заборгованість	384	5,13	198	1,22	491	4,01	-186	-3,92	293	2,79	51,56	247,98

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості ПАТ «Укрхімпроект» за 2020-2022 роки засвідчив, що у 2022 році дебіторська заборгованість зменшилась порівняно з минулим роком на 4042 тис. грн, або на 24,81%. Значне збільшення дебіторської заборгованості спостерігається у 2021 році порівняно з 2020 роком, що становить 8816 тис. грн, збільшення склало 2,18 разів.

У процесі аналізу дебіторської заборгованості варто звернути особливу увагу на статтю «Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги», яка має найбільшу частку в загальній сумі дебіторської заборгованості. Частка дебіторської заборгованості показує, яка частина оборотного капіталу компанії зосереджена в розрахунках.

Аналіз структури дебіторської заборгованості ПАТ «Укрхімпроект» протягом аналізованого періоду показав відсутність значних змін. У структурі переважає питома вага дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги і відповідно становить 94-95%. А інша поточна дебіторська заборгованість становить за 2020 рік – 5,13 %, за 2022 рік – 4,01 %.

На рисунку 2.9 показано динаміку структури дебіторської заборгованості ПАТ «Укрхімпроект» за 2020-2022 рр.

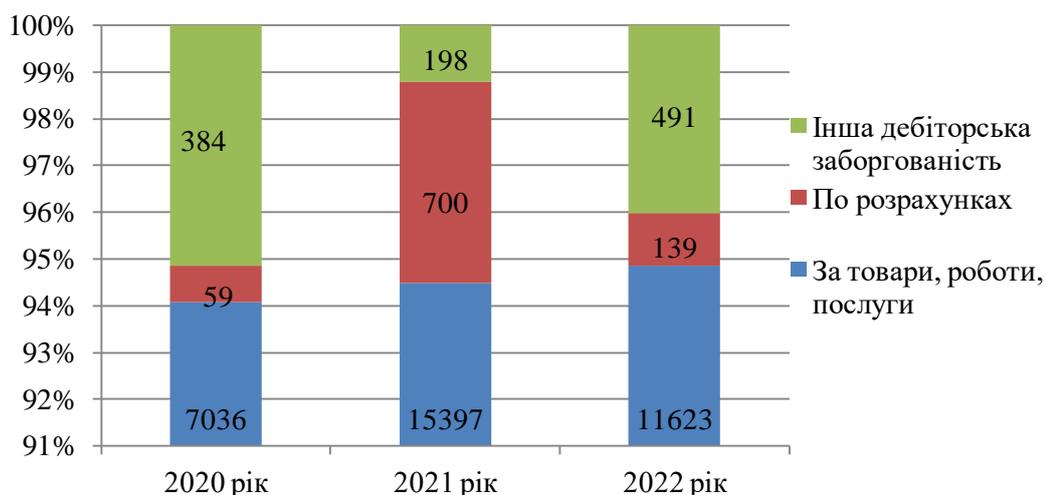

Рис. 2.9. Динаміка структури дебіторської заборгованості ПАТ «Укрхімпроект»

Більш серйозні зміни у структурі дебіторської заборгованості ПАТ «Укрхімпроект» відбувалися у 2021 році. Так питома вага дебіторської

заборгованості по розрахунках збільшилась до 4,3%, а інша дебіторська заборгованість зменшилась до 1,22%.

Проаналізуємо динаміку кредиторської заборгованості цього суб'єкта господарювання за досліджуваний період з 2020 по 2022 роки (табл. 2.14).

Аналіз стану кредиторської заборгованості ПАТ «Укрхімпроект» за 2020-2022 роки свідчить про поступове зростання загального розміру позичкового капіталу. Так у 2021 році порівняно із 2020 роком кредиторська заборгованість зросла на 1469 тис. грн, або у відсотковому значенні на 31,08%, а у 2022 році збільшення склало 1484 тис. грн., або 23,95%.

Аналізуючи структуру кредиторської заборгованості впродовж 2020 – 2022 років ПАТ «Укрхімпроект», можна зробити висновки, що у 2020 році питома вага кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги становила 40,03 %, і вже у 2021 і в 2022 роках спостерігається підвищення цього показника і становить 66,41%, тобто у 2022 році порівняно з 2021 роком відбулося збільшення питомої ваги кредиторської заборгованості на 22,83 пунктів. Зменшення питомої ваги відбулося по розрахункам. Як правило, основною причиною змін структури кредиторської заборгованості є неплатежі.

На рисунку 2.10 показано динаміку та структуру кредиторської заборгованості ПАТ «Укрхімпроект» за 2020-2022 рр.

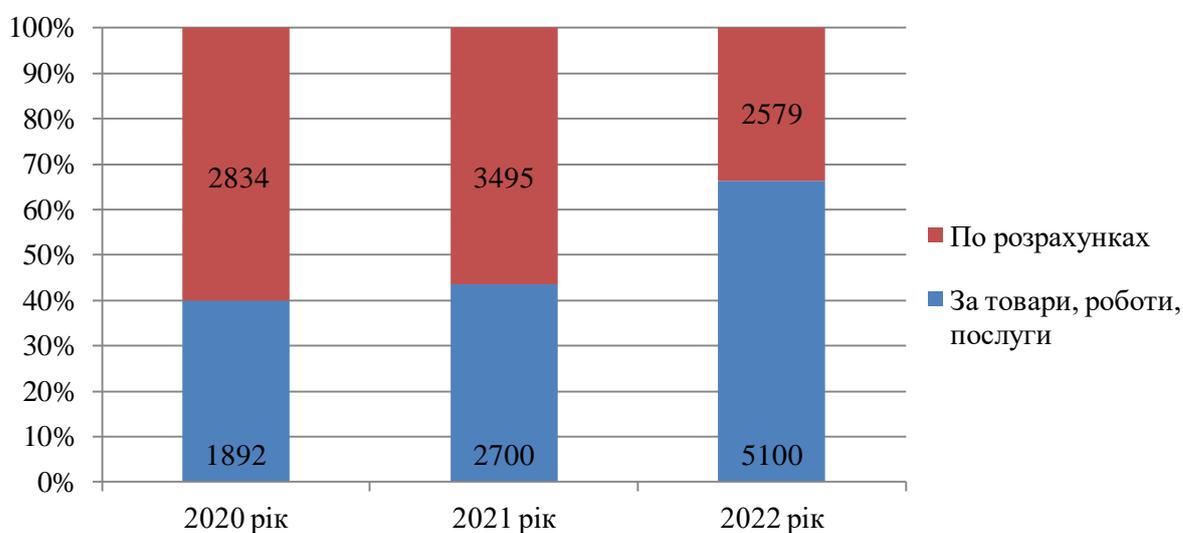

Рис. 2.10. Динаміка структури кредиторської заборгованості ПАТ «Укрхімпроект» за 2020-2022 рр.

Таблиця 2.14

Аналіз динаміки кредиторської заборгованості ПАТ «Укрхімпроект» за 2020-2022 роки

Найменування статтей	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення (+,-) в				Темп зростання, %	
	абсолютне значення	питома вага	абсолютне значення	питома вага	абсолютне значення	питома вага	2021/2020		2022/2021		2021/2020	2022/2021
							Сумі, тис. грн.	Питомій вазі, %	Сумі, тис. грн.	Питомій вазі, %		
Кредиторська заборгованість, усього	4726	100	6195	100	7679	100	1469	0	1484	0	131,08	123,95
У тому числі:												
1. За товари, роботи, послуги	1892	40,03	2700	43,58	5100	66,41	808	3,55	2400	22,83	142,71	188,89
2. По розрахунках	2834	59,97	3495	56,42	2579	33,59	661	-3,55	-916	-22,83	123,32	73,79
3. Інша кредиторська заборгованість	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0	0,00	–	–

Питання порівняння дебіторської та кредиторської заборгованості є актуальним. З точки зору фінансів на стан підприємства впливає не тільки величина балансових залишків дебіторської та кредиторської заборгованості, а й період оборотності кожної заборгованості. Проте балансові залишки дебіторської та кредиторської заборгованості можуть бути тільки відправною точкою для аналізу впливу розрахунків з дебіторами та кредиторами на фінансовий стан. У випадку, якщо дебіторська заборгованість буде переважати кредиторську, це буде фактором забезпечення високого рівня показника загальної ліквідності. Водночас це демонструє більш швидку оборотність кредиторської заборгованості в порівнянні з дебіторською заборгованістю. У цьому випадку заборгованість боржників протягом певного періоду часу буде перетворюватися в готівку з більшими інтервалами, ніж інтервали, коли підприємству потрібні гроші для своєчасного погашення боргів перед кредиторами. По-перше буде виникати нестача коштів в обороті разом із необхідністю залучення додаткових джерел фінансування. По-друге, це може мати форму простроченої кредиторської заборгованості або банківських позик. Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості наведено у таблиці 2.15.

Таблиця 2.15

Порівняльний аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості
ПАТ «Укрхімпроект» за 2022 рік

Показники	Дебіторська заборгованість	Кредиторська заборгованість	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
Заборгованість за товари, роботи, послуги:	11623	5100	6523	
Заборгованість за розрахунками:				
з бюджетом	139	91	48	
зі страхування	0	83		83
з оплати праці	0	526		526
Інші поточна заборгованість	491	1879		1388
Разом	12253	7679	4574	

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості на ПАТ «Укрхімпроект» за 2022 рік показав загальне перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською – 4574 тис. грн.

Виконаємо аналіз за методикою представленою у п. 1.3 (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Динаміка показників для проведення якісного аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві ПАТ «Укрхімпроект» за 2020-2022 рр

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Темп зростання	
				2021/2020	2022/2021
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Кодз)	3,160	4,595	3,860	145,431	84,016
Тривалість періоду погашення дебіторської заборгованості (Тпдз)	114	78	93	68,761	119,025
Питома вага дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних активів (ПВдз)	13,893	15,625	22,034	112,466	141,016
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості (Кдкз)	1,583	2,630	2,630	166,212	100,000
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (Кокз)	5,586	12,472	6,357	223,259	50,971
Тривалість обороту кредиторської заборгованості (Тпкз)	64	29	57	44,791	196,191

Як бачимо з таблиці 2.16, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості у 2022 році зменшується, що свідчить про підвищення тривалості періоду погашення дебіторської заборгованості на 19,02% у порівнянні з 2021 роком. Отже, у 2022 році підприємству необхідно в середньому 93 дні для отримання оплати за виконанні роботи (надані послуги). Таким чином, ризик неповернення дебіторської заборгованості підвищується.

Питома вага дебіторської заборгованості збільшується зі 13,893% у 2020 році до 22,034% у 2022 році. Таким чином, структура майна підприємства стала менш мобільною.

На 1 грн. кредиторської заборгованості припадає 1,583 грн дебіторської у 2020 році, 2,630 грн. у 2021 році та 2,63 грн. у 2022 році. Таким чином,

підприємство взмозі розрахуватися з кредиторами використовуючи суми дебіторської заборгованості.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості теж спадає, що свідчить про збільшення тривалості обороту кредиторської заборгованості майже у 2 рази у 2022 році. І дана тенденція є негативною для підприємства, так як збільшується середній період використання кредиторської заборгованості в обороті підприємства.

Отже, аналізуючи стан дебіторської та кредиторської заборгованості, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості з урахуванням особливостей діяльності підприємства та різних ситуацій на підприємстві.

Таким чином, об'єктом дослідження є ПАТ «Укрхімпроект» – публічне акціонерне товариство по розробці проектно-кошторисної документації. З проведеного аналізу, можна сказати, що підприємство у 2022 році зменшило свої фінансові позиції, зменшило оборотні та необоротні активи і зменшило суму майна підприємства в цілому. Крім того, воно збільшує суму зобов'язань по довгостроковим та короткостроковим забезпеченням, тобто фінансова незалежність підприємства знижується. Отже, підприємство веде неефективну фінансово-економічну політику і у 2022 році є збитковим.

Проаналізувавши показники забезпеченості підприємства основними фондами можна відзначити, що по всім аналізованим показникам спостерігається зростання у 2022 році. Основні фонди потребують модернізації та оновлення. Провівши аналіз ділової активності підприємства необхідно відмітити, що значення коефіцієнтів мали тенденцію до погіршення, підприємство в результаті своєї діяльності у 2022 році є збитковим, а це ще раз підтверджує неефективність використання оборотних активів.

Розрахувавши коефіцієнти фінансової стійкості ПАТ «Укрхімпроект» за три роки, можна зробити висновок, що фінансова стійкість підприємства у

2022 році порівняно з попередніми роками погіршилась, всі коефіцієнти відповідають нормативним, але погіршуються. Така тенденція зумовлена тим, що власний капітал підприємства зменшується, а загальні зобов'язання підприємства у 2022 році збільшилися. Це свідчить про те, що у 2022 році підприємство стало менш фінансово стійким.

З проведених розрахунків можна зробити висновок, що баланс підприємства ПАТ «Укрхімпроект» за 2020 – 2022 роки є частково ліквідним так як не виконується перша умова ліквідності балансу. Розрахувавши показники ліквідності ПАТ «Укрхімпроект» за три роки, можна виявити таку тенденцію, що протягом даного періоду дослідження, всі показники погіршуються та у 2022 році не відповідають нормативним значенням. Отже, підприємство не в достатній мірі забезпечене оборотними активами. Підприємство є неліквідним. Для того, щоб покращити стан ліквідності на підприємстві потрібно зменшити поточні зобов'язання і збільшити грошові кошти. Підприємство має достатню платоспроможність. Відбувається збільшення величини позикового капіталу, підвищення можливості погашення довготермінових позик і здатності підприємства функціонувати тривалий час. Кредиторська заборгованість не може фінансуватися за допомогою надходжень від дебіторів та власного капіталу, отже підприємство є фінансово залежним.

Провівши аналіз формування та розподілу прибутку ПАТ «Укрхімпроект», можна говорити про те, що підприємство протягом 2020-2021 років отримує прибуток, а у 2022 році підприємство є збитковим. Протягом 2022 року спостерігаємо зниження чистого доходу від реалізації, який є меншим від собівартості. В результаті підприємство отримує від'ємний фінансовий результат. Отже, підприємство функціонує неефективно.

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості на ПАТ «Укрхімпроект» за 2022 рік показав, що загальне перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПАТ «УКРХІМПРОЕКТ»

3.1. Обґрунтування оптимізації дебіторської й кредиторської заборгованості підприємства

У сучасній практиці фінансового управління підприємствами України одним із найбільш проблемних елементів оборотних активів є дебіторська заборгованість. Порухення нормального циклічного процесу її перетворення на готівку на рівні окремих підприємств лежить в основі механізму розвитку кризи неплатежів у масштабах усієї економіки. Деформація операційного циклу на цьому етапі стає джерелом цілої низки проблем, які втягують компанію в стан загальної кризи: втрата ліквідності, нездатність виконувати зобов'язання, виплачувати зарплату і, зрештою, до припинення діяльності. У зв'язку з цим одним із завдань загальної проблеми підтримання фінансово-економічної стабільності, що потребує особливої уваги, є вивчення принципів кредитного менеджменту та пошук шляхів його оптимізації.

Управління дебіторською заборгованістю має свою специфіку, що залежить від характеру і джерел формування, виду бізнесу, стадії його життєвого циклу, стану ринкової кон'юнктури та інших чинників. При цьому в загальному випадку область прийняття рішення має таку структуру:

- визначити оптимальний обсяг вкладень на рахунки клієнтів і встановити відповідну частку реалізації товарів у кредит у загальному обсязі товарообігу;
- розробка стандартів кредитування, тобто прийнятних критеріїв кредитоспроможності клієнтів і встановлення комерційних кредитних лімітів для різних клієнтів відповідно до цих критеріїв;
- визначення строку кредиту – максимального строку, дозволеного для оплати платежів дебіторами;

- розвиток системи знижок та інших методів, спрямованих на стимулювання більш прискореного погашення дебіторської заборгованості, у тому числі поліпшення;
- платіжні системи;
- розроблення системи моніторингу погашення заборгованості;
- розробка колекторської політики.

Останні п'ять напрямів системи прийняття рішень, відповідно до міжнародної термінології, об'єднані в загальну категорію – кредитна політика підприємства і розробляються виходячи з умови збільшення частки реалізації товарів у кредит у загальній структурі. обсяг товарообігу вже визначено.

Ухвалення рішень про надання комерційного кредиту перебуває на стику двох галузей – управління товарами і запасами та управління дебіторською заборгованістю. Воно є рішенням компромісу між прибутковістю та ліквідністю і визначає положення компанії на шкалі прибуток-ризик. Це пов'язано з тим, що надання комерційного кредиту, з одного боку, стимулює зростання обсягу бізнесу та комерційного прибутку, тобто прискорює етап реалізації товарно-матеріальних цінностей, а з другого боку, призводить до сповільнення надходження ресурси компанії, тобто погіршує її нетто-позицію в короткостроковій перспективі. Тому процес ухвалення рішень має ґрунтуватися на системному мисленні, що враховує прямі та зворотні зв'язки, які виникають, і оцінює загальний вплив рішення на операційний цикл і здоров'я компанії загалом.

Вибір оптимальних умов кредитування є одним із найважливіших факторів оптимізації всього управління боржником. Однак навіть найефективніші умови кредиту можуть стати непридатними, якщо більшість клієнтів не виконає своїх зобов'язань. У цьому контексті не менш важливою частиною кредитної політики компанії є розробка кредитних стандартів, згідно з якими клієнтів відбирають і класифікують за ступенем кредитного ризику. Зниження кредитних стандартів підприємства відіграє роль, аналогічну пом'якшенню умов кредитування, подовженню періодів

кредитування і знижок, а також збільшенню цінових знижок. Пом'якшення вимог до кредитів для клієнтів залучає нових споживачів і призводить до збільшення продажів. Однак після певного ліміту різко зростає ризик збільшення частки простроченої та безнадійної дебіторської заборгованості, що може повністю звести нанівець вигоду від зростання обігу та прибутку, а в низці випадків призвести до кризи ліквідності та банкрутства.

Таким чином, розробка оптимальних стандартів кредитування для клієнтів є одним із найважливіших елементів фінансової політики ПАТ «Укрхімпроект», що має істотний вплив на структуру його операційного циклу та підтримання фінансово-економічного балансу.

З огляду на стратегічно важливе значення стану дебіторської заборгованості в компанії для забезпечення нормальної фінансово-господарської діяльності, компанія ПАТ «Укрхімпроект» повинна систематично проводити заходи щодо оптимізації процесу управління дебіторською заборгованістю. Для досягнення цієї мети можуть бути використані різні методи зниження ризиків і підвищення поточної ліквідності боргів.

На відміну від товарно-матеріальних запасів і незавершеного виробництва, які є доволі статичними та не можуть бути кардинально змінені, дебіторська заборгованість є динамічним елементом оборотного капіталу та суттєво залежить від політики, прийнятої в економіці щодо покупців продукції. Оскільки дебіторська заборгованість являє собою іммобілізацію власних обігових коштів, вона в принципі не вигідна для підприємства і теоретично може бути мінімізована [48].

Для досягнення цієї мети можуть бути використані різні методи зниження ризиків і підвищення поточної ліквідності боргів. З метою збільшення припливу грошових коштів у підприємство ПАТ «Укрхімпроект» доцільно розвивати систему договірних відносин з контрагентами, використовуючи гнучкі умови та форми розрахунків, які включають у себе:

- підписка з мінімальною продажною ціною;

- часткова передоплата (у разі часткового продажу в кредит);
- передача на продаж, що передбачає збереження за підприємством права власності на товар до моменту проведення розрахунків;
- запросити оплату на локальний рахунок, що доцільно за довгострокових контрактів, щоб забезпечити регулярний приплив коштів;
- банківська гарантія, що передбачає відшкодування суми боргу банком у разі невиконання боржником своїх зобов'язань.

Слід зазначити, що під час визначення можливого розміру коштів, вкладених у дебіторську заборгованість, рекомендується враховувати такі кількісні параметри, що характеризують умови обраного виду кредитної політики: обсяг реалізації продукції в кредит, середній розмір кредиту за період, середній період прострочення платежів, відношення витрат до ціни продукції. У такому разі оптимальна сума дебіторської заборгованості за цей рік розраховується за формулою, наведеною нижче [8]:

$$ДЗ_{\text{опт}} = \frac{ЧД_{\text{к}} \times k_{\text{с}/\mu} \times (\overline{ПК} - \overline{ПП})}{360} \quad (3.1)$$

де $ЧД_{\text{к}}$ – обсяг реалізації продукції в кредит;

$k_{\text{с}/\mu}$ – коефіцієнт співвідношення собівартості і ціни продукції;

$\overline{ПК}$ – середній період надання кредиту покупцям, дні;

$\overline{ПП}$ – середній період прострочення платежу покупцями, дні.

Треба сказати, що в усіх розрахунках і позначеннях ми маємо на увазі дебіторську заборгованість за товари, роботи та послуги.

Ця модель оптимізації обсягу дебіторської заборгованості є недостатньо обґрунтованою, оскільки не встановлює зв'язку між результатами розрахунку і будь-яким із можливих критеріїв ефективності кредитної політики.

Для досягнення максимального економічного ефекту від кредитної політики слід орієнтуватися на певний комплексний показник ефективності підприємства як цілісної фінансово-економічної системи. Для цієї мети може

бути використана детермінована модель, в основі якої лежить ідея максимізації рентабельності капіталу (r), що характеризує розмір прибутку на 1 грошову одиницю капіталу, вкладеного в активи підприємства.

Таблиця 3.1

Вихідні дані для оптимізації обсягу дебіторської заборгованості підприємства за критерієм зростання рентабельності на ПАТ «Укрхімпроект»

Показник	Значення
Норма прибутку, %	0,21
Валовий прибуток підприємства, без урахування дебіторської заборгованості, тис. грн.	24408
Активи підприємства без урахування дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, тис. грн.	23089
Тривалість обороту активів підприємства, дні	308
Тривалість обороту дебіторської заборгованості, дні	199
Чистий дохід від реалізації базисного періоду, тис. грн.	-5788
Середній темп приросту доходу від реалізації, %	0,632

Отже, граничний період обороту дебіторської заборгованості для ПАТ «Укрхімпроект» становить:

$$T = \frac{0,21 \times 23089 \times 308}{(1 - 0,21) \times 24408} = 77$$

У процесі розрахунку важливо встановити бажаний рівень приросту грошових коштів як складової показника абсолютної ліквідності. Нормальне значення показника становить 20-50%. На наступному етапі визначимо оптимальний строк дебіторської заборгованості за таблицею 3.2, прийнявши планове значення показника абсолютної ліквідності рівним 0,25.

Таблиця 3.2

Вихідні дані для оптимізації обсягу дебіторської заборгованості підприємства з метою забезпечення поточної платоспроможності

Показник	Значення
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,084
Поточні зобов'язання, тис. грн	9591
Тривалість обороту дебіторської заборгованості, дні	199
Чистий дохід від реалізації базисного періоду, тис. грн.	-5788
Середній темп приросту доходу від реалізації, %	0,632

Приріст грошових коштів і термін обертання дебіторської заборгованості відповідно становитиме:

$$\Delta ГК = (0,25 - 0,084) \times 9591 = 1592,106 \text{ (тис. грн.)}$$

$$TO_{ДЗ}^{opt} = 199 - \frac{360}{-5788 \times 0,368} \times 1592,106 = 42 \text{ (дні)}$$

Отже, для забезпечення поточної платоспроможності, ПАТ «Укрхімпроект» необхідно управляти дебіторською заборгованістю так, щоб термін погашення не перевищував 42 дні. Цю модель можна використати в компанії, оскільки коефіцієнт абсолютної ліквідності не відповідає нормативному значенню та становить 0,084, а компанія не має змоги погасити свої термінові борги, тобто їй необхідно гарантувати поточний борг за рахунок скорочення терміну погашення дебіторської заборгованості за 157 днів.

На основі проведеного аналізу ефективності використання дебіторської заборгованості на ПАТ «Укрхімпроект» встановлено, наступні заходи щодо прискорення погашення дебіторської заборгованості (рис. 3.1) [3].

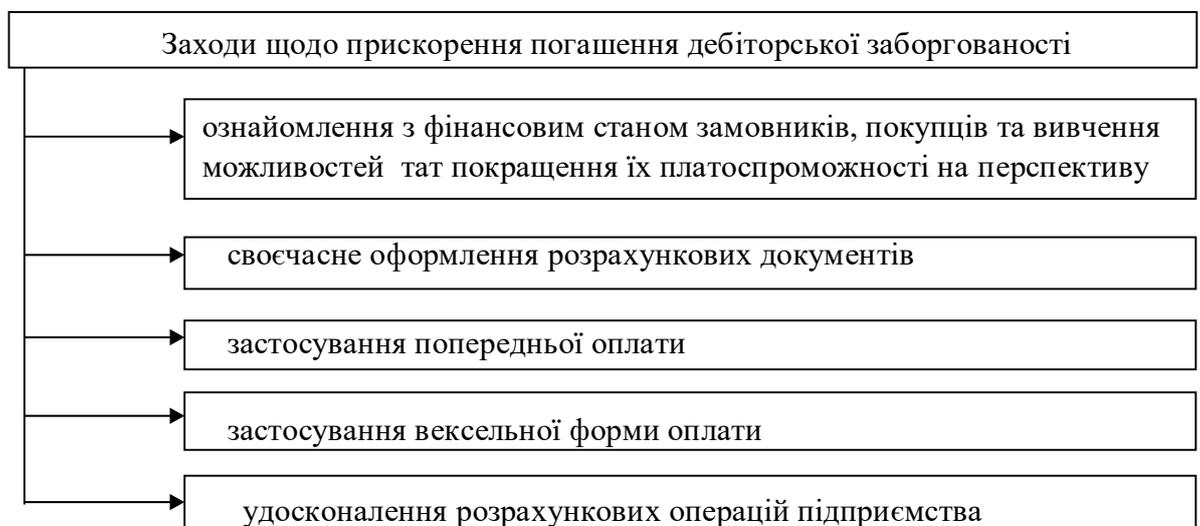

Рис. 3.1. Заходи щодо прискорення погашення дебіторської заборгованості на ПАТ «Укрхімпроект».

Процес виникнення заборгованості залежить від наявності ризиків у взаєморозрахунках між суб'єктами господарювання за результатами певних операцій. До таких ризиків належать: виробничі, фінансові, операційні, ринкові, непередбачувана конкуренція, комерційні ризики, вибір ненадійного контрагента, збутові, кредитні, митні, рейдерські, навмисне банкрутство тощо. Врахування ризиків як особливої складової механізму маневрування в діяльності є способом захисту інтересів компанії від неплатежів та умовою прийняття оптимальних рішень.

Якісна інформаційна підтримка щодо дебіторської та кредиторської заборгованості дасть змогу оперувати повною, своєчасною та актуальною інформацією про їх стан. Консолідована звітність надасть інформацію в тій формі та обсязі, які необхідні для проведення комплексного аналізу. Ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю можливе завдяки постійному моніторингу та аналізу повної та достовірної інформації про динаміку обсягів, оптимізацію та характеристику дебіторської заборгованості за різними видами. Основним джерелом інформації в цьому випадку є первинні дані.

Ефективність системи управління боргом ґрунтується на певних принципах: повнота; надійність; ефективність; динамічність; наступність; баланс. Усі принципи важливі для побудови ефективного механізму управління дебіторською заборгованістю компанії. Основними компонентами механізму є набір певних функцій: цілепокладання, планування, організація, мотивація, облік і контроль претензійної діяльності.

На наш погляд, важливою частиною механізму є контрольно-коригувальні заходи щодо реалізації змін в управлінні дебіторською й кредиторською заборгованістю. Контроль, моніторинг і внесення коригувань є не тільки кінцевим, а й важливим елементом, що впливає на фінансову стійкість компанії шляхом внесення необхідних коригувань.

За допомогою контролю можна дізнатися, наскільки ефективно і своєчасно відбувається погашення дебіторської й кредиторської

заборгованості, наскільки пропоноване відтермінування платежу відповідає вимогам ринку і становищу підприємства на ньому [20]. Скорочення кредитів – один із напрямів, де на кожному підприємстві створюються спеціальні підрозділи для посилення контролю. На великих підприємствах це може бути відділ безнадійних боргів, а на середніх і малих підприємствах - спеціальний відділ або відділ [18, с. 228].

Пропонуємо створити на ПАТ «Укрхімпроект» відділ з посилення контролю з дебіторської й кредиторської заборгованості.

Діяльність структурного підрозділу з обліку клієнтів має бути зосереджена на таких напрямках:

- 1) характеристики кредитоспроможності;
- 2) розробка ефективних схем розрахунків з клієнтами;
- 3) розроблення та реалізація планів погашення кредитів;
- 4) оцінка пропозицій товариства щодо скорочення обсягу простроченої дебіторської і кредиторської заборгованості, запобігання її виникненню в майбутньому та зміцнення платіжної дисципліни в товаристві, представлення плану розроблених заходів щодо реструктуризації заборгованості та координації в цій галузі;
- 5) реалізація розроблених заходів щодо реструктуризації дебіторської і кредиторської заборгованості;
- 6) оцінка пропозицій інших вітчизняних компаній, а також зарубіжного досвіду забезпечення ефективного управління дебіторською й кредиторською заборгованістю [18, с. 75].

Ефективність управлінських рішень базується на своєчасній обробці аналітичної облікової інформації. При цьому основою рішень, що приймаються під час поточного управління, є оцінка ефективності різних методів оптимізації, а також оцінка справедливої вартості дебіторської заборгованості. Моніторинг управління дебіторською заборгованістю підприємства має здійснюватися шляхом постійного отримання та використання інформації про фінансовий стан і відстеження динаміки змін з

метою прийняття своєчасних управлінських рішень.

3.2. Напрями вдосконалення управління дебіторською і кредиторською заборгованістю ПАТ «Укрхімпроект»

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є нагальною потребою для українських суб'єктів підприємництва у зв'язку зі складними конкурентними умовами, обмеженістю ресурсів, короткими строками прийняття рішення про надання комерційних кредитів, низькою платоспроможністю та низькою діловою активністю контрагентів. Це складний і різноманітний процес, що залежить від тісної взаємодії різних підрозділів компанії та комплексного управління з урахуванням широкого спектра чинників, що впливають.

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю слід розглядати як гнучкий механізм постійного пошуку найефективніших зв'язків з економічним середовищем та її здатності досягти успіху на ринку шляхом управління фінансовими ресурсами компанії.

Фінансова стійкість підприємства базується на системному підході, який передбачає побудову механізму управління дебіторською й кредиторською заборгованістю на основі комплексного управління всіма елементами його діяльності, що дасть змогу досягти максимального рівня фінансової стійкості підприємства (рис. 3.2).

Дана структура механізму управління дебіторською й кредиторською заборгованістю містить певні складові елементи, здатні забезпечити достатній прибуток підприємству за рахунок реалізації кредитної політики, що сприятиме зростанню реалізації продукції, а також збалансувати суму заборгованості, тим самим створюючи умови для її своєчасного погашення. Механізм реалізації стратегії управління субрахунками клієнтів залежатиме від ефективного реалізації її компонентів. Необхідно завжди підтримувати збалансований запас дебіторської заборгованості за конкретною компанією,

забезпечувати оборотність дебіторської заборгованості та слідкувати за її поточним станом і якістю. Погашення заборгованості в строки, передбачені кредитною політикою, - це можливість підвищити платоспроможність компанії за рахунок поповнення оборотних коштів.

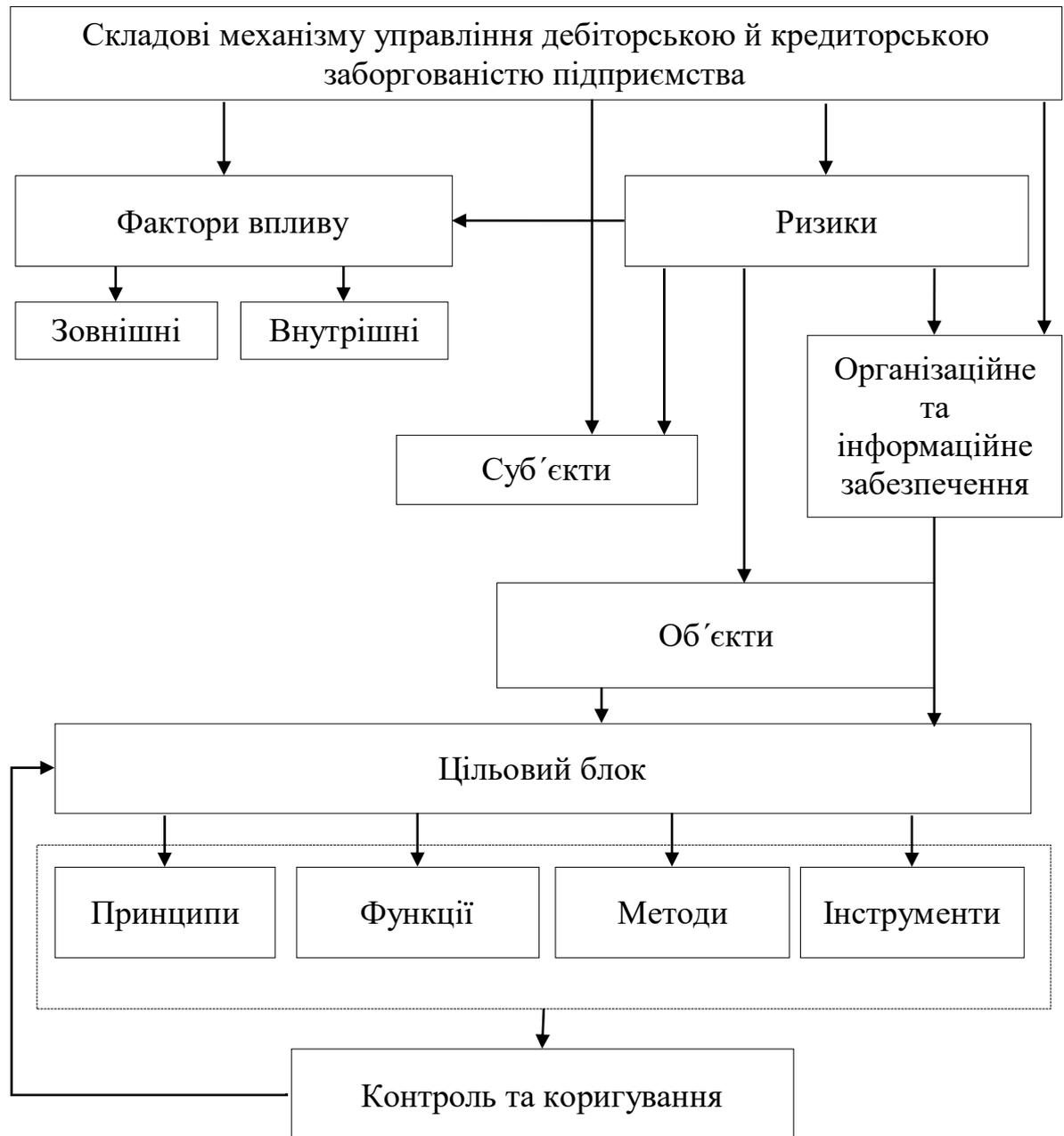

Рис. 3.2. Механізм управління дебіторською й кредиторською заборгованістю підприємства [32]

Управління кожним із компонентів потребує створення ефективної політики. У процесі управління дебіторською заборгованістю варто використовувати сучасні форми рефінансування для прискорення розрахунків

[62]. До основних форм рефінансування кредиту належать стихійне фінансування, факторинг, врахування векселів або їх продаж на біржі, конфіскація. Змістом і основною метою управління торговельним кредитом є максимізація прибутку компанії за рахунок управління процесами формування та збору торговельного кредиту. Цієї мети можна досягти, використовуючи певну модель управління боргом, що являє собою послідовність дій, які організуються та реалізуються підприємством для мінімізації інвестицій у дебіторську заборгованість (рис. 3.3) [63].

Рис. 3.3. Модель управління дебіторською і кредиторською заборгованістю підприємства

Застосування запропонованої структурно-логічної моделі управління дебіторською заборгованістю дає змогу підприємству ефективно використовувати фінансові та трудові ресурси, знизити ризик збільшення

безнадійної заборгованості, контролювати фінансові доходи та забезпечити зростання інвестиційних можливостей.

Запропонований алгоритм управління дебіторською заборгованістю дає змогу заздалегідь сигналізувати про напрямок зміни фінансового становища підприємства, не допускати інфляційного характеру будь-якої суми дебіторської заборгованості, тому його може бути використано в компаніях різних форм власності. Основною метою управління дебіторською заборгованістю в разі фінансово-економічної кризи є мінімізація її обсягу та строків стягнення заборгованості. Розглянемо основні пріоритетні напрями управління дебіторською заборгованістю компанії (рис. 3.4) [63].

Рис. 3.4. Основні пріоритетні напрями управління дебіторською і кредиторською заборгованістю

Політика управління дебіторською заборгованістю є частиною загальної політики управління оборотними активами та маркетингової політики компанії, спрямованої на збільшення обсягів реалізації продукції. На підставі вищевикладеного можна дійти висновку, що управління дебіторською заборгованістю безпосередньо впливає на прибутковість компанії та визначає дисконтну і кредитну політику для покупців, шляхи прискорення стягнення заборгованості та зниження безнадійної заборгованості, а також вибір умов продажів. Це, в свою чергу, є однією з проблем компанії, які забезпечують: гарантоване отримання грошей і є однією з проблем компанії.

Крім того, підприємство має вести активну дебіторську політику, ефективно вирішуючи такі завдання:

- аналіз дебіторської заборгованості та визначення на його основі загальних засад надання відстрочки платежу (різновид торгового кредиту);
- розробка правил установлення умов торговельного кредиту;
- визначення гарантій, під які надається торговий кредит;
- розроблення методів оцінки надійності покупця;
- встановлювати правила визначення вартості торгового кредиту, наданого покупцеві;
- розробка методів «стягнення» дебіторської заборгованості;
- побудувати ефективну систему контролю руху та своєчасного стягнення дебіторської заборгованості.

Дуже часто метою ефективної політики управління дебіторами є дотримання максимальних обсягів кредитів і строків їх погашення. Якщо перший фактор є обов'язком виробника продукції, то другий зазвичай від нього безпосередньо не залежить. Важливу роль в управлінні кредитом відіграють планування, організація та контроль роботи з дебіторами.

При управлінні дебіторською заборгованістю найважливішим є здійснення контролю, що дає змогу знати, наскільки ефективно та в які строки погашається заборгованість, і наскільки пропонуване відтермінування

платежу відповідає вимогам ринку та положенню компанії в ньому. Таким чином, для зменшення розміру рахунків клієнтів необхідно [63]:

- визначити ризик неоплати рахунків покупцями;
- збільшити коло покупців з метою мінімізувати втрати через невиконання зобов'язань одним або кількома покупцями;
- контролювати співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- здійснювати оперативний контроль над рухом грошових коштів;
- оперативно виявляти сумнівні борги;
- здійснювати претензійну роботу, співпрацюючи з юридичною службою;
- своєчасно надавати платіжні документи;
- розривати договори з клієнтами, які порушують платіжну дисципліну.

Розроблення політики стягнення дебіторської заборгованості передбачає встановлення всередині компанії певної системи процедур зі стягнення дебіторської заборгованості. Також можуть бути застосовані спеціальні методи і встановлені причини прискорення стягнення дебіторської заборгованості:

- надання знижок клієнтам, щоб спонукати їх оплачувати рахунки до настання встановленого терміну;
- реєстрація угод із покупцями з використанням комерційного векселя;
 - 1) якщо замовлення покупця досить велике;
 - 2) якщо продавець передбачає можливість виникнення проблем при оформленні заборгованості (вексель має більшу юридичну силу, ніж простий рахунок-фактура);
 - 3) якщо покупець вимагає продовження строку платежу (у цьому випадку змінюється відсоток, зазначений у векселі);
- використання факторингових послуг.

Сьогодні поряд з увагою до дебіторської заборгованості постає питання управління кредиторською заборгованістю компанії. Управління останнім є важливим аспектом управління бізнесом, оскільки кредит є основою сучасної підприємницької діяльності.

При розумному управлінні кредитними ресурсами кредиторська заборгованість може стати додатковим і відносно дешевим джерелом залучення ресурсів. Саме від того, як вибудовуються взаємовідносини з контрагентами, узгоджуються умови контрактів, контролюються умови постачання та оплати, найбільшою мірою залежить ефективність використання отриманих ресурсів. Таким чином, управління кредиторською заборгованістю характеризується такими основними принципами [61]:

- правильний вибір форми боргу з метою мінімізації процентних виплат на придбання матеріальних благ;
- установити найзручнішу форму банківського або комерційного кредиту та його строк;
- запобігти утворенню простроченої заборгованості.

Таким чином, управління відповідальністю передбачає оптимізацію суми заборгованості компанії перед іншими юридичними та фізичними особами. Управління пасивами компанії може здійснюватися за допомогою двох основних варіантів: оптимізації та мінімізації зобов'язань.

Оптимізація зобов'язань – пошук нових підходів, завдяки яким зміна зобов'язань може мати позитивний вплив на діяльність компанії.

На відміну від оптимізації, мінімізація - це механізм управління кредиторською заборгованістю, за якого наявна кредиторська заборгованість максимально скорочується або повністю погашається.

Планування можливостей використання кредиторської заборгованості як джерела фінансування має свої особливості. Величина і термін оборотності кредиторської заборгованості залежать від умов кредитування постачальників. Тому необхідно оцінити такі моменти: такі умови надання кредиторської

заборгованості є загальними для цієї галузі та регіону, позиціонування може змінитися.

Використання короткострокових кредитів для фінансування поточних потреб сьогодні не користується популярністю, що пояснюється їх високою вартістю. Відмова від таких кредитів не завжди законна. Під час фінансування проєкту, як правило, використовують як власні, так і позикові кошти, а вартість джерел фінансування мають розраховувати як середньозважену. Облік ціни з будь-якого джерела може призвести до неправильних висновків.

Якщо компанія має розвинену ринкову стратегію залучення капіталу, можливості компанії з розширення своєї діяльності зростають, що дає їй змогу скористатися ефектом фінансового важеля і підвищити рентабельність власного капіталу. В іншому разі банківські кредити замість того, щоб гарантувати зростання і фінансове оздоровлення компанії, можуть спричинити кризову ситуацію.

Основні прийоми управління дебіторською та кредиторською заборгованістю наведено в таблиці 3.3 [63].

Таблиця 3.3

Основні прийоми та алгоритм управління дебіторською та кредиторською заборгованістю

Алгоритм управління дебіторською та кредиторською заборгованістю	Основні прийоми управління
1	2
Обґрунтування можливості виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості	Аналіз замовлень, оформлення розрахунків і встановлення характеру дебіторської та кредиторської заборгованості
Визначення політики надання кредиту та інкасації для різних груп покупців (постачальників) і видів продукції	Аналіз дебіторів
Аналіз і ранжування покупців (постачальників) у залежності від обсягів закупівель, історії кредитних відносин та запропонованих умов оплати	Аналіз заборгованості за видами продукції для визначення невігідних стосовно інкасації товарів
Контроль розрахунків з дебіторами (кредиторами) за відстрочену або прострочену заборгованість та вивчення причин недотримання договірної дисципліни	Оцінка реальної вартості існуючої дебіторської та кредиторської заборгованості

Продовження табл. 3.3

1	2
Своєчасне визначення прийомів прискорення боргів і зменшення безнадійних боргів	Зменшення дебіторської заборгованості на суму безнадійних боргів
Забезпечення умов продажу, що гарантують надходження грошових коштів	Контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованостей. Визначення конкретних розмірів знижок при достроковій оплаті
Прогноз надходжень грошових коштів від дебіторів на основі коефіцієнтів інкасації	Оцінка можливості факторингу – продажу дебіторської заборгованості

Отже, комплексна реалізація запропонованих господарських та організаційних заходів дасть змогу вирішити наявні на підприємстві проблеми на шляху підвищення ефективності використання дебіторської та пасивної заборгованості.

Вивчення тенденцій та своєчасне виявлення причин суперечностей і дисбалансів у формуванні дебіторської та кредиторської заборгованості дає змогу підприємству визначити власні можливості щодо запобігання погіршенню свого фінансового стану.

З вищевикладеного можна зрозуміти, що управління дебіторською та кредиторською заборгованістю – це процес аналізу дебіторів і кредиторів, моніторингу взаємовідносин між ними та розроблення політики розрахунків з покупцями і постачальниками. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю безпосередньо впливає на прибутковість компанії і визначає дисконтну та кредитну політику для покупців, методи прискорення стягнення заборгованості та зниження безнадійної заборгованості, а також вибір умов продажів, що забезпечують гарантований грошовий потік.

Ефективність управління дебіторською і кредиторською заборгованістю залежить від наявності сформульованої бізнес-стратегії, збалансованої збутової політики та оптимальних параметрів дебіторської заборгованості. Організація управління та поточної роботи з дебіторською і кредиторською

заборгованістю потребує постійної уваги з боку адміністрації та керівників підприємства і є одним із найефективніших способів оптимізації витрат підприємства.

Таким чином, запропонований механізм містить кілька компонентів, одночасна дія яких дасть змогу отримати стабільний прибуток у результаті досягнення цілей компанії. Розроблена структура механізму управління дебіторською і кредиторською заборгованістю свідчить про ефективну взаємодію всіх елементів і забезпечить фінансову стійкість підприємства. Результатом роботи механізму управління дебіторською і кредиторською заборгованістю підприємства є надходження ресурсів та мінімізація дебіторської і кредиторської заборгованості.

ВИСНОВКИ

Отже, в результаті проведення дослідження наукових джерел було визначено економічну сутність дебіторської та кредиторської заборгованості. Зокрема, основною характеристикою дебіторської заборгованості є сума боргів, які має отримати підприємство в результаті своєї діяльності. Кредиторської заборгованості – сума коштів, які підприємство залучає на певний термін для власного користування з подальшим поверненням кредитору. Обґрунтовано значення розмірів та структури дебіторської та кредиторської заборгованості для забезпечення фінансового стану.

Основними факторами впливу на дебіторську та кредиторську заборгованість враховуючи наявність на сьогоднішній день різних класифікаційних ознак, визначено фактори – зовнішні та внутрішні, економічні, соціальні, політичні, кількісні та галузеві. При цьому існують фактор на які підприємство може впливати або значного впливу немає, тому при оптимізації розмірів дебіторської та кредиторської заборгованості потрібно враховувати фактори мікросередовища, мезосередовища та мікросередовища.

Оскільки, основою для оптимізації структури дебіторської та кредиторської заборгованості є проведення їх аналізу, тому в роботі було досліджено основні методичні підходи.

об'єктом дослідження є ПАТ «Укрхімпроект» – публічне акціонерне товариство по розробці проектно-кошторисної документації. З проведеного аналізу, можна сказати, що підприємство у 2022 році зменшило свої фінансові позиції, зменшило оборотні та необоротні активи і зменшило суму майна підприємства в цілому. Крім того, воно збільшує суму зобов'язань по довгостроковим та короткостроковим забезпеченням, тобто фінансова незалежність підприємства знижується. Отже, підприємство веде неефективну фінансово-економічну політику і у 2022 році є збитковим.

Проаналізувавши показники забезпеченості підприємства основними фондами можна відзначити, що по всіх аналізованих показниках спостерігається зростання у 2022 році. Основні фонди потребують модернізації та оновлення. Провівши аналіз ділової активності підприємства необхідно відмітити, що значення коефіцієнтів мали тенденцію до погіршення, підприємство в результаті своєї діяльності у 2022 році є збитковим, а це ще раз підтверджує неефективність використання оборотних активів.

Розрахувавши коефіцієнти фінансової стійкості ПАТ «Укрхімпроект» за три роки, можна зробити висновок, що фінансова стійкість підприємства у 2022 році порівняно з попередніми роками погіршилась, всі коефіцієнти відповідають нормативним, але погіршуються. Така тенденція зумовлена тим, що власний капітал підприємства зменшується, а загальні зобов'язання підприємства у 2022 році збільшились. Це свідчить про те, що у 2022 році підприємство стало менш фінансово стійким.

З проведених розрахунків можна зробити висновок, що баланс підприємства ПАТ «Укрхімпроект» за 2020 – 2022 роки є частково ліквідним так як не виконується перша умова ліквідності балансу. Розрахувавши показники ліквідності ПАТ «Укрхімпроект» за три роки, можна виявити таку тенденцію, що протягом даного періоду дослідження, всі показники погіршуються та у 2022 році не відповідають нормативним значенням. Отже, підприємство не в достатній мірі забезпечене оборотними активами. Підприємство є неліквідним. Для того, щоб покращити стан ліквідності на підприємстві потрібно зменшити поточні зобов'язання і збільшити грошові кошти. Підприємство має достатню платоспроможність. Відбувається збільшення величини позикового капіталу, підвищення можливості погашення довготермінових позик і здатності підприємства функціонувати тривалий час. Кредиторська заборгованість не може фінансуватися за допомогою надходжень від дебіторів та власного капіталу, отже підприємство є фінансово залежним.

Провівши аналіз формування та розподілу прибутку ПАТ «Укрхімпроект», можна говорити про те, що підприємство протягом 2020-

2021 років отримує прибуток, а у 2022 році підприємство є збитковим. Протягом 2022 року спостерігаємо зниження чистого доходу від реалізації, який є меншим від собівартості. В результаті підприємство отримує від'ємний фінансовий результат. Отже, підприємство функціонує неефективно.

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості на ПАТ «Укрхімпроект» за 2022 рік показав, що загальне перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською.

Ефективність управління дебіторською і кредиторською заборгованістю залежить від наявності сформульованої бізнес-стратегії, збалансованої збутової політики та оптимальних параметрів дебіторської заборгованості. Організація управління та поточної роботи з дебіторською і кредиторською заборгованістю потребує постійної уваги з боку адміністрації та керівників підприємства і є одним із найефективніших способів оптимізації витрат підприємства.

Таким чином, запропонований механізм містить кілька компонентів, одночасна дія яких дасть змогу отримати стабільний прибуток у результаті досягнення цілей компанії. Розроблена структура механізму управління дебіторською і кредиторською заборгованістю свідчить про ефективну взаємодію всіх елементів і забезпечить фінансову стійкість підприємства. Результатом роботи механізму управління дебіторською і кредиторською заборгованістю підприємства є надходження ресурсів та мінімізація дебіторської і кредиторської заборгованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренков Г.Ф. Економічний аналіз: навч. посібник. Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. 232 с.
2. Александрова М.М., Виговська Н.Г., Кірейцев Г.Г. Фінанси підприємств. К.: КНЕУ, 2008. 247 с.
3. Ареф'єва О.В., Сахаєв В.Г., Ареф'єв О.В., Махема М.Б. Економіка підприємства: навч. посібник. К.: Видавництво Європейського ун-ту, 2007. 238 с.
4. Багров В.Г., Багрова І.В. Економічний аналіз: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2008. 160 с.
5. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: [навч. посібник]. К.: Центр учбової літератури, 2011. 328 с.
6. Бандурка О.М., Коробов Н.Л., Орлов П.І., Петрова К.Л. Фінансова діяльність підприємств: підручник. К.: Либідь, 2008. 384с.
7. Береза С. Л. Проблеми визнання дебіторської заборгованості в обліку. *Вісник ЖДТУ*. 2013. № 4 (26). С. 32–36.
8. Березін О.В., Н.В. Бутенко. Економіка підприємства: практикум: навч. посібник. К.: Знання, 2009. 254 с.
9. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2003. №12. С. 24-36.
10. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: навч. посібник. 2-ге вид., без змін. К.: КНЕУ, 2011 588 с.
11. Бойчик І.М., Харів М.С., Хопчан М.І. Економіка підприємства: навч. посібник. К.: Львів: Каравела. Новий світ, 2007. 212 с.
12. Бутинець Т.А. Бухгалтерський облік: [навчальний посібник для студентів вузів]. Житомир: ЖІТІ, 2008. №3.

13. Бутинець Ф.Ф., Герасимович Ф.М. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник / За ред. Ф.Ф. Бутинця. 7-е вид., доп. і перероб. Ж.:Рута, 2006. 832 с.
14. Власова І. О. Політика управління заборгованістю в системі фінансового менеджменту підприємств. *Схід: аналітично-інформаційний журнал. Серія «Економіка»*. 2011. № 5(112). С. 17 – 20.
15. Гадзевич О.І., Стаднюк Т.В. Фінансовий аналіз: методичні вказівки до індивідуальної роботи. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2013. 56 с.
16. Герасимчук В.Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2008. 360 с.
17. Гнатенко Є.П. Щодо аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві. URL: [file://D:econof_2013_10\(1\)](file://D:econof_2013_10(1)).
18. Глушко АД. Управління дебіторською заборгованістю в системі забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6464>.
19. Гончаров А.Б. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник. Х.: ВД ІНЖЕК, 2008. 240 с.
20. Господарський Кодекс України № 436-IV від 16 січня 2003 року із змін. і доповн. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
21. Гоцуляк С.М. Методи управління дебіторською заборгованістю. *Вісник соціально – економічних досліджень: зб. наук, праць*. Вип. 18. Одеса, ОДЕУ. 2020. С.69-74.
22. Деєва Н.М., Дедіков О.І. Фінансовий аналіз: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. К.: Центр учбової літератури, 2007. 324 с.
23. Дубровська Є. В. Методичний інструментарій щодо управління дебіторською заборгованістю. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Серія: Економічні науки*. 2009. № 3(35). С.299-308.

24. Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття «дебіторська заборгованість». *Вісник Сумського державного університету*. 2009. № 2. С. 202-205.
25. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: підручник. Київ, 2007. 356 с.
26. Економічна енциклопедія. У 3-ох томах. Т. 2 / за ред. С.В. Мочерний та ін. К. : Вид. центр «Академія», 2002. 952 с.
27. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз: навчальний посібник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. К.: КНЕУ, 2007. 556 с.
28. Єдинак Т.С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємства в умовах фінансово-економічної кризи. URL: <http://firearticles.com/economika>
29. Глушко А.Д., Пиріг Я.М. Оптимізація заборгованості підприємства критичної інфраструктури в аспекті зміцнення фінансово-економічної безпеки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 1 (314). С. 47–54.
30. Захарченко В.О. Систематизація методів оцінки фінансового стану підприємства. *Фінанси України*. 2009. №1. С.30 – 32.
31. Звітність підприємства : підручник для ВНЗ / М. І. Бондар [та ін.]. К. : Центр навч. літ., 2021. 570 с.
32. Зоріна В.Н. Фінансова звітність підприємств: начальний посібник. Київ: ЦНЛ, 2008. 200 с.
33. Іванілов О.С. Економіка підприємства: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 728 с.
34. Іванілов О.С. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. №1. С. 156-163.
35. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу. К.: Знання. Прес, 2006. 270 с.
36. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз. 2-ге видання, Стереотип К.: МАУП, 2007.265 с.

37. Дубровська Є. В. Класифікація факторів впливу на рівень дебіторської заборгованості підприємств житлово-комунального сектору господарювання. *Комунальне господарство міст. Серія «Економічні науки»*. 2008. № 85. С. 202–207.
38. Карпенко Г. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємств. *Економіка та держава*. 2008. №12. С.40 – 42.
39. Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент: навч. посібник 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2011. 406 с.
40. Кононенко О.М. Аналіз фінансової звітності. Х.: Фактор, 2008. 275 с.
41. Глушко А.Д., Бикова М.В. Управління ефективністю операційною діяльністю підприємства в аспекті забезпечення фінансово-економічної безпеки. *Економічний простір*. 2023. № 184. С. 143-147.
42. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств. К.: Знання. 2007. 378 с.
43. Лищенко О. Г., Бескота Г. М. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Держава і регіон*. 2009. № 1. С. 114-117.
44. Лігоненко Л. О., Новікова Н. М. Управління дебіторською заборгованістю підприємства : навч. посіб. К.: КНТЕУ, 2005. 275 с.
45. Матицина Н. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2006. №12. С. 38–42.
46. Мелень О.В., Гаріб'ян Т.А. Актуальність питань розробки напрямів підвищення прибутковості підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2020. № 8. С. 91-94.
47. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2010. 132 с.
48. Глушко А.Д. Регуляторні важелі й інструменти на ринках досконалої та недосконалої конкуренції. *Збірник наукових праць. Луцький*

національний технічний університет. Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент». 2010. Випуск 7 (26). Частина 4. С. 92–102

49. Мних Є.В. Економічний аналіз: підручник. К.: Знання, 2011. 630 с.

50. Нашкерська Г. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги. *Бухгалтерський облік і аудит: науково-практичний журнал*. 2009. №11. С. 31–37.

51. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» № 73 від 07.02.2013 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

52. Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Буряк Л.Д. Фінанси підприємств: підручник. 6-те вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2008. 552 с.

53. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 488 с.

54. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: підручник. К.: КНЕУ, 2009. 528 с.

55. Glushko, A.D. Directions of Efficiency of State Regulatory Policy in Ukrain. *World Applied Sciences Journal*. Pakistan: International Digital Organization for Scientific Information, 27 (4), 2013, pp. 448-453.

56. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підручник. 3-тє вид. перероб. і доп. Київ: «Знання», 2008. 630 с.

57. Ружицький А. В., Томчишен О. О. Використання сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості для підвищення рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2011. № 720. С. 411-415.

58. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Знання, 2005. 662 с.

59. Глушко А. Д., Пиріг Я. М. Методичні засади аналізу дебіторської і кредиторської заборгованостей підприємства. Тези 74-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та

студентів університету Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Том 2. 2022. С. 386–388.

60. Саранюк А. Управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства України. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. Вип. 20. С. 71-77.

61. Свірідова С.С., Пожар О.А. Оцінка факторів впливу на рентабельність підприємства. *Молодий вчений*. 2020. № 11(14). С. 93-96.

62. Сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній та судового реєстру OpenDataBot. URL: <https://opendatabot.com/c/38281210>.

63. Скорба О. А. Управління дебіторською заборгованістю та альтернативні методи її рефінансування. *Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук, праць*. Вип. 204, Т. I. Дніпропетровськ, ДНУ. 2021. С 196-202.

64. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз. Львів: Новий світ– 2000, 2008. 344 с.

65. Фінансова діяльність підприємства / ред. О. Бандурка. Київ : Либідь. 2002. 384 с.

66. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник / За ред. проф. Г.Г. Кірейцева. К.: ЦУЛ, 2002. 496 с.

67. Шара Є. Ю. Оптимізація дебіторської заборгованості на підприємствах України: обліковий аспект. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2011. № 2(53). С. 95-100.

ДОДАТКИ